

با راهنمایی حجت‌الاسلام محمدحسین فلاح‌زاده
به سفارش ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر

بسم الله الرحمن الرحیم

فقه و زندگی ۱۷: احکام و آداب مدیریت و کارمندی

نویسنده:

محمدعلی بخشی

ناشر چاپی:

نورالسجاد

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فقه و زندگی ۱۷: احکام و آداب مدیریت و کارمندی

مشخصات کتاب

سرشناسه : بخشی، محمدعلی

عنوان و نام پدیدآور : احکام و آداب مدیریت و کارمندی / محمدعلی بخشی؛ زیرنظر محمدحسین فلاح زاده؛ [به سفارش ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر].

مشخصات نشر : قم: سازمان تبلیغات اسلامی،پژوهشکده باقرالعلوم (ع)،انتشارات نورالسجاد،۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : [۱۲۸] ص.؛ ۱۹×۱۱ س م.

فروست : فقه و زندگی؛ ۱۷.

شابک : ۱۱۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۷۱۶۳-۹۵-۸ :

وضعیت فهرست نویسی : برون سپاری.

یادداشت : عنوان عطف: مدیریت و کارمندی.

یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۲۸]؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان عطف : مدیریت و کارمندی.

موضوع : مدیران -- اخلاق حرفه ای

موضوع : مدیریت (اسلام)

موضوع : کارمندان -- اخلاق حرفه ای

موضوع : اخلاق اسلامی

موضوع : فقه جعفری -- قرن ۱۴

موضوع : اخلاق اجتماعی -- جنبه های مذهبی -- اسلام

شناسه افزوده : فلاح زاده، محمدحسین، ۱۳۳۸ -

شناسه افزوده : ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر

شناسه افزوده : سازمان تبلیغات اسلامی. پژوهشکده باقرالعلوم (ع). انتشارات نورالسجاد

رده بندی کنگره : BP۲۵۴/۹/ب۳الف۳ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۶۵۸

شماره کتابشناسی ملی : ۱۲۳۸۷۱۰

ص: ۱

اشاره

فهرست مطالب

ص: ۷

سخن ناشر

از نظر اسلام، همان گونه که دین راهنمای اندیشه، اخلاق و عبادت است، راهنمای تصمیمات و بایدها و نبایدها در قلمرو تولید، توزیع، مصرف، مدیریت و شیوه زندگی کردن و چگونه زیستن نیز هست. رفتار روزمره فردی و اجتماعی افراد، صدها حکم واجب و مستحب و شرایط حقوقی و اخلاقی دارد که دانستن آن در سلامت روابط اجتماعی و تکامل اخلاقی و معنوی انسان ها اثر می گذارد. همچنین صدها حرام و مکروه دارد که انجام آن فضای زندگی جمعی و اسلامی را آلوده می سازد و ابهام آن دلهره و تردید می آفریند.

آشنایی با احکام ویژه هر تصمیم و رفتار فردی و اجتماعی، برای همه مکلّفان که موظّف به گزینش، اقدام و عمل هستند ضروری و برای اهل مطالعه دانش اجتماعی و دینی مفید است.

طرح پژوهشی «فقه و زندگی» که با سفارش «ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر» و نظارت علمی حجج اسلام محمد حسین

فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفته، پاسخی است به نیازهای بشر در عرصه های مختلف زندگی.

هدف از نگارش این مجموعه آن است که فقه را از تئوری به عمل نزدیک کند و آن را با مشاغل و رفتار روزانه افراد جامعه پیوند دهد؛ تا راه تأمین سعادت و تکامل معنوی را به مسلمانان و صاحبان خود بیاموزد.

اکنون به خاطر انتشار نوشتار دیگری از این مجموعه، خدای بزرگ را شکر کرده و امیدواریم که برای ادامه راه، همچنان از حمایت های مالی ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر بهره مند گردیم.

خواهشمند است هرگونه نقد و نظر تجربی و علمی خود را جهت تکمیل این مجموعه با ما درمیان بگذارید.

واللّه ولی التوفیق

پژوهشکده امر به معروف

تلفن: ۳۷۷۳۴۴۳۰ (۰۲۵)

InfoAl-Adl.ir

ص: ۱۰

پیشگفتار

رسول خداصلی الله وعلیه وآله فرمودند:

مَنْ قَضَی لِأخِیهِ الْمُسْلِمِ حَاجَهً کَانَ لَهُ مِنَ الاَجْرِ کَمَنْ خَدَمَ اللّهَ عُمْرَهُ. (۱)

هر کسی حاجت برادر مؤمن خود را برآورده سازد، پاداش او همانند کسی است که در تمام عمرش خدا را خدمت کرده است.

دین مبین اسلام، که احکام و دستوراتش همان فرامین خدای متعال است، برای انسان تعریفی ارائه کرده است که با دیگر مکاتب متفاوت است. این تعریف نشأت گرفته از حقیقت انسان و روحیّات اوست.

تا کرامت انسان برای خودش روشن نشود و تا مسیر و راهنما و هدف او روشن نشود، جهالت، انسان را به وادی هلاکت می کشاند. پس باید دست به دامن مکتب متعالی اسلام شد و راه روشن را از آن گرفت، زیرا در این دین راه و هدف و الگو را کسی مشخص کرده که او خود انسان را با تمام صفاتش خلق نموده و او را در مسیری روشن قرار داده است.

۱- نهج الفصاحه، ج۱، ص۲۲۶.

براساس آموزه های دین اسلام، مدیر و کارمند، خدمتگزار کسی است که انسان ها را در رسیدن به هدف و شناخت الگو و مسیر هدایت، و در استفاده بهتر از نعمت های خدادادی، کمک کند. در رأس این مدیران، انبیاء و اولیای الهی هستند.

ارزش هر مدیری به خاطر خدماتی است که ارائه می دهد، نه به خاطر امکاناتی که استفاده می کند. به همین دلیل باید مورد بازخواست قرار بگیرد. به وصیت بنیانگذار جمهوری اسلامی در این زمینه توجّه کنیم که با جدّیتِ تمام قوا را در این زمینه مسئول می داند:

«به مجلس و دولت و دست اندرکاران توصیه می کنم که قدر این ملّت را بدانند و در خدمتگزاری به آنان خصوصاً مستضعفان و محرومان و ستمدیدگان که نور چشمان ما و اولیای نعم ما هستند و جمهوری اسلامی ره آورد آنان و با فداکاری های آنان تحقق پیدا کرد و بقای آن نیز مرهون خدمات آنان است فروگذار نکنند... از گناهان بزرگ و نابخشودنی، مسامحه در امر مسلمین است. هرکس به مقدار توانش و حیطه نفوذش لازم است در خدمت اسلام و میهن باشد.» (۱)

توصیه های مقام معظم رهبری به مدیران

اشاره

«این مسئولیت و منصبی که در نظام اسلامی داریم، طعمه و سرمایه و کاسبی نیست، اشتباه نشود، مسئولیت در نظام اسلامی باری بر دوش انسان است که باید آن را به خاطر هدف و نیّتی تحمّل کند. در این راه از خیلی چیزها باید گذشت؛ نه فقط از شهوات حرام، بلکه از شهوات حلال نیز باید گذشت.

ص: ۱۲

۱- وصیت نامه امام خمینی رحمه الله.

مسئول نظام اسلامی، مسئولی است که برای مردم و در راه خداست، برای هوی و منافع شخصی خود نیست.» (۱)

پرهیز از اشرافی گری

«کمتر خرج کنیم، کمتر بذل و بخشش بیجا کنیم، کمتر به زندگی شخصی خودمان بپردازیم، مثل عروسی اشراف عروسی بگیریم، مثل خانه اشراف خانه درست کنیم، مثل حرکت اشراف در خیابان ها حرکت کنیم، اشراف مگر چگونه بودند، چون آنها فقط ریششان تراشیده بود، ولی ما ریشمان را گذاشته ایم؟! (۲)

مسئولین نظام اسلامی حق ندارند زندگیشان را با اعیان و اشراف و متمکّنان و با منحرفان اندازه گیری کنند. تغییر دکوراسیون اتاق مدیرکل و معاون وزیر و وزیر و فلان مسئول قضایی و فلان مسئول در بخش های گوناگون دیگر باشد، این جرم و خطاست. اگر ما دنبال مسائل خودمان رفتیم، به فکر زندگی شخصی خودمان افتادیم. دنبال تجملات و تشریفاتمان رفتیم، در خرج کردن بیت المال هیچ حدی برای خودمان قائل نشدیم، مگر حدّی که دردسر قضایی کند! هرچه توانستیم خرج کردیم، مگر اعتماد مردم باقی می ماند؟!»(۳)

رعایت بیت المال

«هرکس که بیت المال مسلمین را ملك خود به حساب می آورد، یا به زبان بگوید و یا اگر نگوید در عمل اینطور وانمود کند که ما این قدرها حق داریم و با بیت المال مثل اموال خود رفتار کند، یا بخورد یا ببخشد یا

۱- دیدار با مدیران مجموعه انصار، مجله آشنا، شماره۱۳۶، ۱۳۸۵، ص۹-۸.

۲- همان.

۳- همان.

در راه اغراض شخصی از آن استفاده کند، نمی تواند دنباله روی علی علیه السلام به حساب بیاید. ما مسئولان وظیفه و تکلیف داریم که خودمان را با رفتار امیرالمؤمنین علیه السلام تطبیق دهیم و جهت حرکت خودمان را با او بسنجیم، آحاد مردم هم همین تکلیف را دارند. کسی که امکانات شخصی دارد، حق ندارد از امکانات دولتی استفاده کند. من الآن اعلام می کنم و قبلاً هم نوشتم و این را گفتم، آن وقتی که آقایان امکانات شخصی دارند، حق ندارند از امکانات دولتی استفاده کنند؛

اگر ماشین دارید آن را سوار شوید و به وزارتخانه و محل کارتان بیایید، ماشین دولتی یعنی چه!»(۱)

«واللّه اگر من از طرف مردم مورد ملامت قرار نمی گرفتم که مرتّب ملاحظه جهات امنیتی را توصیه می کنند، بنده با ماشین پیکان بیرون می آمدم.» (۲)

ساده زیستی مسئولان

«این فرهنگ غلطی است که هرکس در مسئولیت های دولتی به مقام و مسئولیتی رسید، باید فلان طور وسیله رفت وآمد، یا فلان طور امکانات زندگی داشته باشد. فرض بفرمایید اگر از لحاظ کیفیت آرایش محل زندگی و محل کار، کیفیت زندگی در درون خانواده، چگونگی ازدواج فرزندان، مهریه ها، جهیزیه ها و از این قبیل چیزها، وقتی به وسیله یک نفر در سطح عالی و در میان صاحبان مناصب حکومت اسلامی، به شکل غیراسلامی آن، به معنای مصرفانه انجام بگیرد، این می شود فرهنگ، بقیّه نگاه می کنند و یاد می گیرند، مهریه ها بالا می رود، ازدواج ها مشکل می شود، زندگی سخت می شود و همین رفتار به تدریج

۱- همان.

۲- همان.

آثارش در طول مدّتی کوتاه یا بلند در متن جامعه منعکس می شود.»(۱)

«آن انعکاس تجمّل شما در زندگی مردم است، بعضی ها از این غفلت می کنند، وقتی شما جلوی چشم مردم وضع اتاق و دفتر و محیط کار و محیط زنـدگی را آنچنان می کنیـد، این یک درس عملی است و هر کسـی این را می بیند بر او اثر می گذارد، حـداقل این را بایـد رعایت کرد، کار خود را خـدمت و وسـیله تقرّب الی اللّه بدانیـد و برای خدا کار کنید، هرچه می توانید از ضعف کارهای خودتان کم کنید، هرچه می توانید احساسات و خواست شخصی را در محیط کار دخالت ندهید.» (۲)

ص: ۱۵

۱- همان.

۲- همان. P

بخش اول: بایسته ها و آسیب های اخلاقی مدیریت و کارمندی

اشاره

ص: ۱۶

۱. بایسته های اخلاقی مدیریت و کارمندی

۱. توجه به ارزش خدمتگزاری

قال رَسول اللَّهُ صلی الله وعلیه وآله:

مَنْ سَعَی فِی حَاجَهِ أَخِیهِ الْمُؤْمِنِ فَکَأَنَّمَا عَبَدَاللَّهَ تِسعَهَ آلافِ سَنَهٍ صَائِماً قَهَارَهُ، قَآئماً لَیلَهُ. (۱)

پیامبراکرم صلی الله وعلیه وآله فرمودند: کسی که در برآوردن حاجت برادر مؤمنش تلاش نماید، مانند کسی است که نه هزار سال خدا را عبادت کرده، در حالی که روزها روزه و شب ها مشغول عبادت بوده است.

قرآن کریم در مورد پیامبراکرم صلی الله وعلیه وآله می فرماید:

«لَقَدْ جَاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ عَزِیزٌ عَلَیْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیْکُم بِالْمُؤْمِنِینَ رَؤُوفٌ رَحِیمٌ». (۲)

«رسولی از خودتان به سوی شما آمد که رنج های شما بر او سخت است و بر هدایت شما اصرار دارد و نسبت به مؤمنان بسیار مهربان است.»

۱- بحارالانوار، ج۷۴، ص۳۱۵، روایت۷۲.

۲- سوره توبه، آیه۱۲۸.

در روایات مشهور وارد شده که انسان ها عائله خداوند هستند، کسی که به عائله خداوند خدمت کند، به خداوند خدمت کرده است. مدیر نمی تواند خدمتگزار باشد، مگر این که خود را در محضر خدای متعال ببیند و خود را مسئول پاسخگویی به مردم بداند، زیرا مدیریت از حقوق مردم است نه از حقوق شخصی. کلمات آن پیر خدمتگزار چقدر زیباست و چگونه خود را حاضر در محضر حق می داند، آن جا که می فرمایند:

«وظیفه ما و همه دست اندرکاران است که به این مردم خدمت کنیم و در غم و شادی و مشکلات آنان شریک باشیم. گمان نمی کنم عبادتی بالاتر از خدمت به محرومین وجود داشته باشد»(۱)

«ما نباید در ادای وظیفه منتظر نتیجه قطعیه باشیم. اگر در محضر مقدس حق تعالی عامل به وظیفه معرفی شویم، همین نتیجه است». (۲)

باز می فرماید:

«باید تمام اموری که انجام می دهید متوجّه باشید که در محضر خداست و مسئولیت دارید. مسئولیت اینجا هم دارند لکن آن مهمش مسئولیت الهی است. -یا فرض بفرمائید- که هریک از این ادارات دولتی که هست، می خواهند خدمت کنند به مردم...، از آن کسی که دم در هست، پیش خدمت هست، تا آنجایی که جای رئیس هست، باید توجّه داشته باشند که همه خدمتگزار این مردم هستند، همه اجیر این مردم هستند، اجرت از اینها دارند می گیرند، برای خدمت و باید با مردم رفتارشان انسانی، اسلامی باشد.» (۳)

۱- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۳۴۲.

۲- صحیفه نور، بیست ونهم اسفند ۱۳۴۷، خطاب به آقای سید محمد رضا سعیدی (نجف).

۳- همان، ج ۱۶، ص ۴۱۲.

«شما هیچ توقّعی ندارید، شما همان خدمتگزار برای اسلام بودید، حالا هم هستید. هیچ کدام توقّع ندارید به اینکه چه بشوید و چه بشوید. خدمت را شما کردید و بعد هم شما می کنید.» (۱)

«خدمتگزار حق باشیم، هرچه نعمت خدا به ما داده است در خدمت او صرف کنیم.» (۲)

ارزش خدمتگزاری در اسلام تا آن اندازه است که مقام معظم رهبری اعتبار و آبروی خدمتگزار را به خاطر خدمتگزاری به مردم می داند و می فرمایند:

«در نظام اسلامی، ما مسئولان خدمتگزار و نوکر مردم هستیم و اعتبار و آبروی خود را از خدمتگزاری به مردم کسب می کنیم.» (۳)

پس مدیری دردبخور مردم است که قدر و ارزش مدیریت را بداند.

انسان ها سرمایه های اصلی سازمان ها در دنیا هستند، بهترین مدیران، کسانی هستند که به بهترین وجه آنان را بسیج نموده و در جهت اهداف خود بکاربگیرند.

۲. اعتقاد به «ولی نعمت بودن مردم»

مقام معظم رهبری حفظه اللّه:

«تمام کسانی که در دستگاه های دولتی به کار اشتغال دارند، چه در سطح مدیریت ها و چه در سطح کارشناسان و یا کارمندان عادی دولت، اجیر دولت محسوب می شوند و دولت نیز از بودجه عمومی که متعلّق به عموم مردم است اجرت آنان را پرداخت می کند و در حقیقت تمامی آنها

۱- همان، ج۷، ص۳۳۳.

۲- همان، ج۱۳، ص۳۵۴.

۳- مجله مبلغان، شماره۵۲، ص۲، فروردین۱۳۸۳.

اجیران مردم به شمار می روند و چنین کسی باید تمام همّت و تلاشش مصروف به کسب رضایت کسی که او را به اجاره گرفته است باشد و زشت است که نسبت به او فخرفروشی و تندخویی کند و باید در همان حال خود را خدمت گزار مردم بداند، «در روایات وارد شده که والی و حاکم اسلامی در همه سطوح (وزیر، استاندار، بالاتر و پایین تر، همه، مشمولان این جمله هستند) با مردم باید مثل پدر مهربان نسبت به فرزندان باشد. اگر به شما خبر برسد که فرزندتان از بیماری سرما، گرما، گرسنگی، تحقیر، اهانت و غربت، رنج می کشد، چه حالی پیدا می کنید؟ می توانید تحمّل کنید؟ در سطح کشور نسبت به هرکس چنین اتّفاقی بیفتد، تا آن جا که شما علم و اطلاع دارید، باید همین احساس را داشته باشید، نباید آرام و قرار داشته باشید. نهضت خدمت رسانی یعنی این.» (۱)

شهید رجایی می گویند:

«من مسئول هستم که نامه های مردم را بخوانم و جواب دهم زیرا امید آنها به نامه هایشان است.»

تا مدیری مردم را دوست نداشته باشد نمی تواند به آنان خدمت کند، به همین دلیل خدمت کردن شوق می خواهد و این عشق است که تحمّل سختی ها را آسان می کند.

امام خمینی رحمه الله:

«شمایی که می خواهید خدمت به این مردم بکنید و دولت که می خواهد خدمت به این مردم بکند رئیس جمهور و امثال اینها که می خواهند خدمت به این مردم بکنند، توجّه بکنند که خدمتگزارند. در

۱- روزنامه جمهوری اسلامی، مورخ ۸۲/۵/۲۰، ش۶۹۸۳.

دل خودشـان این مطلب را ایمان بیاورنـد به آن که، ما خـدمت می خواهیم به این مردم بکنیم... الآن هم اینهایی که جانشان را دستشان گرفتند و شما را حفاظت می کنند و آنهایی که در بین شهرها و در بین روستاها، حفظ می کنند شما و مردم را، همین طبقه هستند. این طبقه اند که به ما الآن منّت دارند و از اوّل منّت داشتند. همین ها بودند که هیچ توقّعی هم ندارند و هیچ وقت هم نمی آینـد توقّع کننـد. شـما بایـد توجّه به این معنا بکنید که ما را اینها آورده اند و وکیل کرده اند، آورده اند و وزیر کرده اند، رئیس جمهور کرده اند؛ اینها ولی نعمت ما هستند و ما باید ولی نعمت خودمان را قدردانی کنیم و خدمت کنیم.»(۱)

۳. توفیق خدمتگزاری، نعمت الهی

امام حسین علیه السلام می فرماید:

إِنَّ حَوائِجَ النَّاسِ اِلَیکُمْ مِن نِعَمِ اللَّهِ عَلَیْکُمْ، فَلا اتَمُلُّوا النَّعَم؛(۲)

نیازهای مردم به شما از نعمت های الهی برای شما است، پس، از این نعمت ها خسته و ملول نشوید.

امام علی علیه السلام خطاب به مالک اشتر می فرماید:

«از خدا بترس! از خدا بترس! به خاطر زیردستان کم درآمدی که هیچ چاره ای برای تأمین زندگی ندارند، چه بیچارگان و چه دردمنـدان و زمین گیرشـدگان، زیرا این طبقه هم قناعت دارنـد و هم نیازمنـد هسـتند. برای رضای خدا، آنچه خدا از حقّ خود درباره آنان به تو فرمان داده بجای آور و سهمی از بیت المال را که در اختیار تو هست، برای مصرف

۱- صحیفه امام، ج۱۶، ص۲۳.

۲- بحارالانوار، ج۷۴، ص۳۱۸، روایت ۸۰.

آنان منظور دار و بخشی از درآمد غلّاتی را که از سرزمین های اسلامی جمع آوری می شود، برای فرودستان و بیچارگان هر منطقه قرار بده زیرا آن فقیر و ناتوانی که در دورترین نقطه زندگی می کند، همان حقّی را دارد که نزدیکترین آنان دارد؛ و تو مسئولیت رعایت حقوق هریک از آنان را برعهده گرفته ای.» (۱)

در روایت وارد است:

هَدِيهُ اللَّهِ لِلْمُؤمِنِ السَّائِلُ عَلَى بَابِهِ؛ (۲)

هدیه خدا به مؤمن آن است که شخص سائلی به در خانه او آید.

امام باقرعلیه السلام:

لَوْ يَعْلَمُ السَّائِلُ مَا فِى الْمَسألَهِ مَا سَألَ اَحَدٌ اَحَداً وَ لَوْ يَعْلَمُ الْمُعْطِى مَا فِى الْعَطِيهِ مَا رَدَّ اَحَدٌ اَحَداً.(۳)

اگر درخواست کننده می دانست در تقاضا، چه ذلّت و خواری هست، هرگز کسی از دیگری درخواست نمی کرد، و اگر عطاکننده می دانست چه ثوابی در انتظار اوست تقاضای کسی را رد نمی کرد.

امام کاظم علیه السلام فرمود:

مَنْ اَتَاهُ اَخُوهُ الْمُؤمِنُ فِى حاجَهٍ فَانَّما هِىَ مِن رَحْمَهِ اللَّهِ سَاقَهَا اللَّهُ فَإنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَصَلَهُ بِولَايَتِنَا وَ هِىَ مَوْصُولَهٌ بِولايَهِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. (۴)

وقتی برادر مؤمنی نیاز خود را به مؤمنی عرضه می کند، این عرضه نعمتی است از جانب خداوند که به سوی او فرستاده شده است، پس اگر مؤمن نیاز او را برطرف نماید، این کار، او را به ولایت ما می رساند و او به ولایت خدا متّصل می شود.

۱- نهج البلاغه، نامه۵۳.

۲- جامع الاخبار، فصل ۴۱، حدیث۲۴.

۳- نورالثقلین، ج۵، ص۵۸۹، حدیث ۳۰.

۴- بحارالانوار، ج۷۴، ص۳۱۳.

و باز در روایتی از امام صادق علیه السلام وارد است که:

«برآوردن حاجت مؤمن فضیلتش بیشتر از هزاربار حجّی است که تمام مناسک آن قبول شده باشد و آزادکردن یک بنده در راه خدا و مصرف بار هزار اسب در راه خدا به همراه زین و لجام آن.»(۱)

امام خمینی رحمه الله یکی از دعاهایی که بارها تکرار می کردند این بود که توفیق خدمتگزاری را از خدا طلب می کردند.

«خداوندا! زبان ما را از لغو نگهدار، دل های ما را به خودت متوجّه بفرما، ما را از غیر خودت منصرف بفرما، اخلاق نیک را در ما پابرجا کن، ما را در پناه امیرالمؤمنین علیه السلام از هر بدی نگهدار، ما را نسبت به اسلام و مسلمین خدمتگزار قرار بده.» (۲)

۴. مردم را از خودی دانستن و در خدمتگزاری به آنان شتاب کردن

اشخاص، در برابر مسائلی که به آنان رجوع می دهند سه نوع واکنش نشان می دهند: مسائل را قبول نمی کنند (وجود آن را انکار می کنند)، قبول می کنند و آنها را تحمّل می کنند، قبول می کنند و سعی می کنند که آن را حل نمایند. مدیران خدمتگزار از گروه سوم هستند.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

«نیازمندی که به من مراجعه می کند من زود نیاز او را برطرف می کنم؛ از ترس اینکه او بی نیاز شود و این کار نیک از دستم برود.» (۳)

ص: ۲۴

۱- همان، ج۷۳، ص۲۸۵.

۲- بیست وسوم، آبان ۱۳۴۴ - (دوم رجب ۱۳۸۵)، مسجد شیخ انصاری، در جمع طلاب حوزه نجف؛ صحیفه نور، ج۲، ص۲۹ آغاز دروس حوزه علمیه.

۳- بحارالانوار، ج۷۴، ص۳۱۷، روایت۷۶.

قال الصادق علیه السلام:

مـا آمَنَ بِاللَّهِ وَ لا بِمُحَمَّدٍ وَ لا بِعِلِیٍّ مَنْ اِذا اَتَاهُ اَخوهُ الْمُؤْمِنُ فِی حَاجَهٍ لَمْ یَضْـحَک فِی وَجهِهِ، فَإن کَانَتْ حَاجَتُهُ عِنـدَهُ سَارَعَ اِلی قَضَائِهَا وَ إنْ لَمْ یَکنْ عِندَهُ تَکَلَّفَ مِن عِندِ غَیْرِه حتَّی یَقْضیهَا لَهُ، فَإذا کانَ بِخَلافِ مَا وَصَفْتُهُ فَلا وِلایَه بَیْنَنا وَ بَیْنَهُ: (۱)

به خدا و محمدصلی الله وعلیه وآله و علی علیه السلام ایمان نیاورده است، کسی که هنگام نیاز برادر مؤمنش با خوشرویی با او برخورد نکند؛ اگر توان دارد احتیاج او را شـخصاً برطرف نماید، و اگر قادر نیست با کمک دیگری مشـکل او را حل کند اگر نسبت به تقاضای برادر مؤمن بی تفاوت باشد و به درخواست او عمل نکند، پس بین ما و او ولایتی نخواهد بود.

امام خمینی رحمه الله:

«وقتی با مردم به محبّت رفتار کنید، مردم را از خودتان بدانید، ما (باید) خدمتگزار همه باشیم، دولت خدمتگزار همه باشد. این وجدان، خودش راحت هست، خدمتش هم خدمت به مردم است.» (۲)

امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده اند: «رواساختن حاجت جز با سه چیز راست نیاید (کامل نشود): ۱.کوچک شمردن آن تا (نزد پروردگار) بزرگ نماید؛ ۲.پوشیدن آن تا (هنگام پاداش) آشکار گردد؛ ۳.شتاب کردن در آن تا (برای خواهنده) گوارا شود» (۳)

اگر مـدیری یا کارمنـدی مردم را دوست نداشـته باشـد و آنان را از خود، ماننـد یک خانواده نداند، نمی تواند به آنان خدمت نماید، زیرا خدمتگزاری فقط با محبّت و عشق به مردم شیرین می شود. اگر این

۱- همان، ج۷۵، ص۱۷۶.

۲- صحیفه نور، ج۷، ص۲۳۷.

۳- بحارالانوار، ج۷۴، ص۸۲.

خصوصیات را نداشته باشد نمی تواند خدمتگزار باشد و برای خود در محضر خدای متعال شرمندگی بوجود می آورد. بحمدللّه امروزه مدیران و کارمندان جمهوری اسلامی با شوق و عشق وافر مشغول خدمتگزاری به مردم و آبادانی کشور هستند خداوند همه را تأیید فرماید.

۵. مقام بالاتر، خدمتگزاری بیشتر

قرآن کریم در مورد پیامبراکرم صلی الله وعلیه وآله می فرماید:

«لَقَدْ جاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ عَزِیزٌ عَلَیْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیْکُم بِالْمُؤْمِنِینَ رَؤُوفٌ رَحِیمٌ». (۱)

«رسولی از خودتان به سوی شما آمد که رنج های شما بر او سخت است و بر هدایت شما اصرار دارد و نسبت به مؤمنان بسیار مهربان است.»

امام خمینی رحمه الله می فرمایند:

«گمان نکنید که شما صاحب مقام و منصب هستید باید به مردم فشار بیاورید، هرچه صاحب منصب ارشد باشد باید بیشتر خدمتگزار باشد مردم بفهمند که هرچه درجه او بالا می رود با مردم متواضعتر می شود.» (۲)

پست و مقام از اموری است که اگر تقوای بالایی در صاحب آن وجود نداشته باشد، هم موجب سقوط صاحب مقام می شود و هم موجب ظلم به بندگان خدا، به همین دلیل ریشه ظلم به خود و دیگران در اثر عدم تهذیب نفس و از طرفی وجود قدرت در اختیار نفس اماره است. در روایات، دشمن ترین دشمنان را برای انسان، جهل انسان به

۱- سوره توبه، آیه۱۲۸.

۲- صحیفه نور، ج۷، ص۵۱۱.

خودش دانسته است.(۱) برای جلوگیری از طغیان نفس اماره که منصب و مقام و قدرت را در اختیار دارد، ذلیل کردن نفس اماره، اوّلین گام است. امام خمینی رحمه الله جملات رسا و زیبایی نسبت به خود دارد:

«شما احتمال این را بدهید که اگر به من بگویید خدمتگزار، بهتر از این است که بگویید رهبر، رهبری مطرح نیست، خدمتگزاری مطرح است. اسلام ما را موظّف کرده که خدمت بکنیم.»(۲)

۶. مقدم داشتن دیگران بر خود

مدیر خدمتگزار، مردم را بیش از مقام خود دوست دارد، لذا در موقع لازم مقام را فدای مردم می کند، زیرا ارزش باغ را به گل های آن می داند.

محدث نوری رحمه الله:

«امّا در بین فرائض و سنن، کمتر عملی داریم که در فضیلت و ثواب به زیارت امام حسین علیه السلام برسد، با وجود این مسأله، در اخبار دیده ام که ثواب برآوردن حاجت مؤمن، برتر از ثواب زیارت حضرت سیدالشهداءعلیه السلام است.» (۳)

نخستین علامت خدمتگزاری این است که اوّل به دیگران فکر کند بعد به خود، حتی بالاتر اینکه، خدمتگزار باید از نیاز همنوعان خود آگاه باشد و خود را در دسترس آنها قرار دهد تا آنان بتوانند نیازهایشان را از او طلب کنند.

قال علی علیه السلام:

وَ لَوْ شِئْتُ لَاهْتَدَیْتُ الطَّرِیقَ اِلَی مُصَفَّی هَذَا الْعَسَلِ وِ لُبَابِ هَذَا الْقَمْحِ وَ نَسَائِجِ هَذَا الْقِزِّ، وَ لَکِنْ هَیْهَات أَنْ یُغْلِبَنِی هَوَایَ وَ یَغُودَنِی جَشَعِی

۱- .

۲- صحیفه نور، ج۷، ص۱۳۲.

۳- مجله حوزه، ش۷، سال دوم، ص۸۲.

اِلَی تَخَیُّرِ الْأَطْعِمَهِ وَ لَعَلَّ بِالْحِجَازِ أوِ الْیَمَامَه مَنْ لَا طَمَعَ لَهُ فِی الْقُرْصِ وَ لَا عَهْدَ لَهُ بِالشِّبعِ...! (۱)

اگر می خواستم، به آسانی به عسل صاف و مغز گندم و یافته های ابریشمی دست می یافتم؛ ولی هیهات که هوای نفس بتواند بر من غلبه کند و حرص شدید مرا به تهیه بهترین خوراکی ها بکشاند؛ در حالی که شاید در سرزمین پهناور حجاز و یمامه کسی باشد که امیدی به پیداکردن قرص نانی داشته باشد و یا هرگز شکمی از غذا سیر نخورده باشد؛ آیا من با شکم پر شب را به صبح براسنم در حالی که پیرامونم شکم هایی از گرسنگی به پشت چسبیده و جگرهایی سوخته وجود داشته باشد... آیا من درباره خویشتن به همین بسنده کنم که امیرمؤمنانم بنامند بی آنکه در ناگواری های روزگار با مردم شریک باشم! و در سختی های زندگی، اسوه آنان نباشم؟

نخستین نشانه خدمتگزاری این است که به دیگران فکر کند، آنان را مثل خود دوست بدارد و آنان را مثل خود تحمّل کند، نیاز آنان را تشخیص داده و خود را در اختیار آنان قرار دهد. خدمت به دیگران را ازروی ناچاری انجام ندهد یا بگذارد در زمان بحران خدمت کند، انگیزه خدمت را در دل و جان خود بپرورد و فرصت را مغتنم شمارد و بدون هیچ انتظاری خدمت کند.

۷. خودسازی و خدمت به مردم

مقدس اردبیلی رحمه الله:

«برطرف کردن حاجت مؤمن بدون تردید از بجاآوردن نماز نافله برتر است، حتی از انجام طواف مستحبّ خانه خدا بالاتر است، زیرا در

۱- نهج البلاغه فیض، نامه۴۵، ص ۹۷۰.

احادیث آمده: خدمت رسانی به مؤمنان از عبادت هفتادسال برتر است.» (۱)

امام خمینی رحمه الله در این زمینه می فرماید:

«مجهز کنید خودتان را برای تحمّل ناملایمات و سختی ها در راه خدای متعال، ممکن است خدای نخواسته روزهای سختی پیش آید که اگر هم اکنون خود را مهیا نکنید، تحمّلش بسیار سخت و ناگوار باشد. کوشش کنید حبّ دنیا و شهرت و جاه را سرکوب کنید که این خطر در ایّام پیری، بزرگترین مصائب است.»(۲)

«اگر بخواهید خدمتگزار اسلام باشید، خدمتگزار ملت اسلامی باشید و اسیر در دست ابرقدرت ها و آنها که پیوند با ابرقدرت ها دارند نباشید، باید دانشگاه و فیضیه و همه آنها که مربوط به دانشگاه اند و همه آنها که مربوط به فیضیه هستند، در رأس برنامه های تحصیلی شان برنامه اخلاقی و برنامه های تهذیبی باشد، تا امثال مرحوم مطهری رحمه الله را به جامعه تقدیم کند، و اگر خدای نخواسته برخلاف باشد، آن وقت افراد مقابل این افراد را به جامعه می فرستد و اینها جامعه را به فساد می کشند و مردم را به اسارت.» (۳)

۸. خوشرفتاری با مردم

قال علی علیه السلام:

وَاشْعِرْ قَلبَک الرَّحمَهَ لِلرَّعِیَّهِ وَ الْمَحَبَّهَ لَهُم وَ اللُّطْفَ بِهِم وَ لا تَکونَنَّ عَلَیهِم سَبْعَاً ضَارِیاً تَغْتَنِمْ أَکْلَهُم، فَإِنَّهُم صِنْفَان: إمَّا اُخٌ لَکَ فِی الدِّینِ وَ إِمَّا نَظِیرٌ لَکَ فِی الْخَلْقِ.(۴)

۱- مجمع الفوائد و البرهان، ج۲، ص۹۶۵.

۲- در جواب نامه آقای محمد حسین بهجتی (نجف)، نرم افزار صحیفه امام رحمه الله.

۳- صحیفه نور، ج۱۴، ص۱۶۹.

۴- نهج البلاغه، نامه۵۳.

ای مالک؛ قلبت را مملو از رحمت، محبّت و لطف به مردم نما، مبادا نسبت به آنان چون حیوان درنده باشی که خوردنشان را غنیمت بشماری؛ چراکه آنان دو دسته اند یا برادر دینی تو هستند و یا در آفرینش مانند تو هستند.

امام خمینی رحمه الله:

«مبادا یک وقتی در ضمن اینکه شما خدمت می کنید، یک درشتی ای باشد که خدمت شما را در خودش محو کند، باید اخلاق اسلامی، آداب اسلامی درست مراعات شود، همان طوری که شیوه ائمه ما و اولیای خدا و انبیای خدا بوده است که خودشان را خدمتگزار مردم می دیدند و با حسن معاشرت و با رفتار انسانی، با رفتار الهی، رفتار می کردند و کارهایی را که باید انجام بدهند، با همین حسن رفتار انجام می دهند و شما هم بندگان همان خدا و امت همان پیغمبر و شیعه همان امیرالمؤمنین هستید و شیوه های شما باید همانطور باشد.»(۱)

مقام معظم رهبری حفظه اللّه:

«مسؤلان با رفتار احترام آمیز با مردم و خدمت به آنها فضای شوق انگیزی را برای برگزاری انتخابات پرشور آماده کنند.» (۲)

۹. بهترین موقعیت خدمتگزاری

بهترین زمان خدمتگزاری ازجهت خدمتگزار، ایّام جوانی است، زیرا قدرت انجام کار و نشاط بالاست، همچنین ساده تر و با زحمت کمتری مقدمات خدمتگزاری که همان تهذیب نفس است حاصل می شود.

۱- صحیفه نور، ج۱۷، ص۷۹.

۲- مورخ، ۸۲/۸/۱۱.

ازجهت خدمت شوندگان، زمان نیازمندی آنها، و از جهت نیاز، مهمترین آنها است.

جَعفَرُ بنُ محمَّدعلیه السلام: اِنَّهُ لِيُعْرَضُ لِی صَاحِ بُ الْحَاجِهِ فَأبَادِرُ اِلَی قَضَائِهَا مَخَافَهً اَنْ یَسْتَغْنِی عَنْهَا صَاحِبُهَا.(۱)

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

نیازمندی که به من مراجعه می کند من زود نیاز او را برطرف می کنم از ترس اینکه او بی نیاز شود و این کار نیک از دستم برود.

امام خمینی رحمه الله می فرمایند:

«چند روزی از عمر من باقی نیست... شما آقایان که نعمت جوانی را واجد هستید چیزی نمی گذرد که به پیری خواهید رسید، نگذارید جوانی ازدست برود و کوشش کنید در خدمت به خالق و خلق و جلب رضای مولا -جلت قدرته- در جوانی تهذیب نفس بسیار اسهل است و از ایّام پیری و ضعف که قدرت ازدست می رود و ریشه اخلاق فاسده، که اصلش از حبّ دنیا و نفس است، استحکام پیدا می کند، تصفیه و تهذیب بسیار مشکل می شود.(۲)

اگر این نفس ستمگر بگذارد که انسان لذّت خدمتگزاری را بچشد از خدمتگزاری کوتاهی نمی کند، چون تزکیه نیست از این لذّت دور است.

۱- بحارالانوار، ج۷۴، ص۳۱۷، روایت۷۶.

۲- در جواب نامه آقای محمد حسین بهجتی (نجف)، نرم افزار صحیفه امام رحمه الله.

۲. توجه به نتایج خدمتگزاری

اشاره

باید در خیررساندن به برادران خود با یکدیگر مسابقه گذاشت. در این صورت است که فرشتگان آسمان برای او نزد پروردگارش استغفار و دعا کنند تا حاجات او برآورده شود؛ با این عمل خدا و پیامبرش را شاد کرده است. یک نفر مدیر یا کارمند، چنانچه به نتیجه خدمتش فکر کند و بداند که چه ثواب و پاداش اخروی در انتظار اوست، لحظه ای از خدمت به خلق خدا خسته نشده و همواره درپی تلاش بیشتر خواهد بود. برخی از ثمرات خدمت به خلق خدا عبارتند از:

۱. رضایت خدا

امام خمینی رحمه الله در این مورد می فرماید:

«ما نباید در ادای وظیفه منتظر نتیجه قطعیه باشیم. اگر در محضر مقدس حق تعالی عامل به وظیفه معرفی شویم، همین نتیجه است». (۱)

۱- صحیفه نور؛ بیست و نهم اسفند ۱۳۴۷، خطاب به آقای سید محمد رضا سعیدی (نجف).

اگر مدیری بداند نتیجه خدمات او خشنودی خدای متعال است و این خشنودی چه اثراتی دارد، در گرفتاری های مردم سخت متأثر شده و در انجام خدمت به آنان کمال آرامش را پیدا می کند. امام خمینی رحمه الله با توجّه به ارزش خدمتگزاری به مردم در دین مقدس اسلام، فداشدن در این راه را سزاوار می داند و می فرماید:

«اینجانب از اوضاع یاران عموماً و از وضع حوزه قم خصوصاً متألم و متأثرم و از گرفتاری فضلاء و أعلام، ناراحت؛ ولی آنچه موجب تسکین خاطر است آن است که در راه خدمت به دیانت، هر گرفتاری پیش آید مطلوب است، و ما آنچه داریم از برکت اسلام است و هرچه فدا کنیم عمل به وظیفه نکرده ایم.» (۱)

۲. برخورداری از پشتیبانی و قدرت مردم

امام خمینی رحمه الله:

«دولت ها اگر چنانچه با مردم تفاهم کنند و خدمتگزار مردم باشند، مردم پشتیبان آنها هستند و شکست برای آنها دیگر نیست.»(۲) باز می فرماید:

«اگر ملّت و دولت هردو باهم باشند، دوست باشند، اینها خودشان را خدمتگزار آنها بدانند، آنها خودشان را پشتیبان اینها بدانند، هردو به هم خدمت بخواهند بکنند، یک همچون ملت و دولتی هیچ وقت شکست نخواهد خورد.» (۳)

۱- در نامه ای خطاب به آقای محمدعلی گرامی، ۱۶ بهمن ۱۳۴۵.

۲- صحیفه نور، ج۹، ص۴۲.

۳- همان، ص۱۴۵.

۳. داشتن وجدان آرام

اشاره

امام صادق علیه السلام فرمودند:

«در خیررساندن به برادران خود با یکدیگر مسابقه گذارید و اهل خدمت رسانی باشید، زیرا در بهشت دری است بنام «معروف»، از آن نمی گذرد مگر کسی که در زندگی اهل خیر و نیکی باشد. پس خداوند، دو فرشته از راست و چپ بر او می گمارد تا برای او نزد پروردگارش استغفار و دعا کنند تا حاجات او برآورده شود. سپس فرمود: به خدا قسم، پیامبراکرم صلی الله وعلیه وآله از خودِ صاحبِ حاجت بیشتر خوشحال می شود، وقتی مؤمن به حاجتش برسد.» (۱)

امام خمینی رحمه الله:

«وقتی با مردم خوبی کردید، محبّت کردید، خدمتگزار به مردم بودید، وقتی که بروید شب منزل، آرامش برای قلبتان هست، وجدانتان ناراحت نیست.» (۲)

با توجّه به مطالب فوق این نکته روشن می شود که مدیر اگر خدمتگزار شد، با نگاهی به آنچه از عمر گذرانده است، دلی آرام دارد و نگرانی او تنها این است که ای کاش خدمت بیشتر ارائه می داد تا بیشتر رضای خدای متعال را جلب می کرد، حال اگر نقطه مقابل آن را مشاهده کرد، یعنی عدم خدمت بلکه کوتاهی و خدای ناکرده خیانت، چه حالی به او دست می دهد؟ اضطراب شدید سراسر وجود او را می گیرد که فرصت را ازدست داده و باید پاسخگو باشد. پس حکم عقل بر این است که تا فرصت باقی است مانند خدمت به فرزندان خود، به مردم خدمت کند و

۱- اصول کافی، ج۲، ص۱۹۵؛ وسائل الشیعه، ج۱۱، ص۵۷۸، حدیث۶.

۲- صحیفه نور، ج۶، ص۴۴۳.

آنها را مانند اولاد خود دوست بدارد، و کسی که اینگونه شد همیشه خود را به مردم بدهکار می داند و سعی در انجام وظیفه می نماید.

برخی از مصادیق خدمتگزاری

خدمتگزاری در هرجا و هر زمان ممکن است، پس مصادیق خدمتگزاری محدود نیستند، مهمترین آنها آن است که برای انسان ممکن است انجام دهد و اولویت بندی کند.

از امیرالمؤمنین علیه السلام پرسیده شد:

أيُّ النّاسِ اُحَبُّ اِلَيْكُمْ؟ قالَ: اَنْفَعُ النّاسِ لِلنّاسِ. قِيلَ: فَاَيُّ الْاَعْمالِ اَفْضَلُ؟ قال: اِدْخالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤمِنِ قِيلَ: وَ مَا سُرُورُ الْمُؤمِنِ؟ قَالَ: اِشْبَاعُ جَوعَتِهِ وَ تَنْفِيسُ كُرْبَتِهِ وَ قَضَاءُ دَيْنِهِ وَ مَنْ مَشَى مَعَ اَخِيهِ فِی حَاجَةٍ كَانَ كَصِيَامِ شَهْرٍ وَ اعْتِكَافٍ وَ مَنْ مَشَى مَعَ مَظْلُومٍ يُعِينُهُ ثَبَتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ تَزِلُّ الْاَقْدَامُ. (۱)

چه کسی نزد شما از همه محبوبتر است؟ حضرت فرمودند: سودمندترین مردم برای دیگران. پرسیده شد: کدام یک از اعمال برتر است؟ فرمودند: خوشحال کردن مؤمن. پرسیده شد: خوشحال کردن مؤمن چگونه است؟ فرمودند: سیرکردن شکم او و برآوردن حاجتش و ادانمودن قرض های او، هرکس در بجاآوردن حاجت برادر مؤمنش قدمی بردارد، گویا یک ماه روزه گرفته و معتکف شده و هرکس در جهت یاری مظلومی قدم بردارد، خداوند قدم هایش را در روزی که قدم ها لرزاند، استوار می گرداند.

۱- عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۳۷۷.

۳. آسیب های خدمتگزاری

اشاره

یکی از مهمترین مسائل اجتماعی در زندگی یک مسلمان، وظیفه خدمت رسانی به برادران ایمانی است که به روش های مختلف در دین مورد تأکید قرار گرفته است و هدف از آن هم بخوبی در کلام امیرمؤمنان علیه السلام بیان شده است:

اللَّهُمَّ إِنَّکَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ یَکُنِ الَّذِی کَانَ مِنَّا مُنَافَسَهً فِی سُلْطَانٍ، وَ لَا الْتِمَاسَ شَیْ ءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَکِنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِینِکَ، وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِکَ فَیَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِکَ وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَهُ مِنْ حُدُودِکَ. (۱)

خدایا، تو می دانی آنچه از ما صادر شد (اقدام به برقراری حکومت) به خاطر رغبت در حکومت یا به دست آوردن مال دنیا نیست، بلکه برای این است که نشانه های دین تو را بازگردانیم و اصلاح را در شهرهایت آشکار سازیم تا بندگان ستم دیده ات امنیت یابند و مقررات فراموش شده ات، اجرا شود.

ص: ۳۶

۱- بحارالانوار، ج۳۴، ص ۱۱۰.

گاهی خدمتگزاری دچار آسیب می شود و به زمینه های تباهی تبدیل می شود. این آسیب ها عبارتند از:

۱. عدم مطابقت گفتار با عملکرد

عـدم مطابقت گفتار با عمل به خاطر برخی رذائل اخلاقی است و آن در نفس مـدیر یا کارمنـدی ریشه زده است که در جهت تهذیب نفس قدمی برنداشـته است. می بایست قبل از قبول مسئولیت آنها را از نفس خود دور می کرد، ولی موفّق نشده و الآن تیغ به دست زنگی مست داده و اعمال او نتیجه تأثیرات آن ملکات فاسـده است. به همین دلیل تا تهذیب صورت نگرفته باشـد قبول مسئولیت خطرناک و مفسده آور است. پس تزکیه مقدّم بر تعلیم و قبول مسئولیت است. تزکیه مسئولیت و علم را هدایت می کند تا در مسیر صحیح خود قرار گیرد.

امام خمینی رحمه الله:

«اینها نمی دانم چه جور مردمی هستند؟ خودشان را به اسم خدمتگزار جا می زنند لکن دائماً برخلاف مسیر، قدم برمی دارند و قدم هایشان برخلاف مسیر ملت است، کارشکنی می کنند، مردم را به یأس می کشانند.» (۱)

۲. تک روی در مصلحت اندیشی

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند:

فَلَا تَکُفُّوا عَن مَقَـالَهٍ بِحَقٍّ أوْ مَشورَتٍ بِعَـدْلٍ، فَأَنِّی لَسْتُ فِی نَفسِـی بِفَوقٍ اَنْ أخطِی ءَ، وَ لا آمَنُ ذَلِکَ مِنْ فِعْلِی اِلّا یَکْفِیَ اللَّهُ مِن نَفسِی مَا هُوَ اَملَکُ بِهِ مِنّی. (۲)

۱- صحیفه نور، ج۱، ص۲۸۵.

۲- نهج البلاغه صبحی صالحی، خطبه۲۱۶.

پس، از گفتن حق یا ارائه مشورتی عادلانه خودداری نکنید، زیرا خود را برتر از آن که اشتباه کنم و یا از آن ایمن باشم، نمی دانم مگر آنکه خداوند مرا حفظ کند.

امام خمینی رحمه الله:

«انسان خیال می کند که نه، من برای مصلحت این کار را می کنم، عمر خودش را انسان نمی فهمد، وضع خودش را انسان نمی فهمد -شما اگر بخواهید مقایسه کنید- شمایی که می گویید که من برای مصلحت مسلمین فلان کار را می کنم، شما فکر این را در خلوت بکنید که اگر یک کسی دیگری به جای شما بود و بهتر هم مصالح مسلمین را انجام می داد، شما باز همان طور بودید؟ می خواستید خودتان نباشید و او باشد؟ یا نه می خواهید که این مصلحت مسلمین -به اصطلاحتان- به دست شما انجام گیرد؟ منم که این مصلحت را دارم ایجاد می کنم، این همان شیطان است.» (۱)

آنچه مهم است این است که این «مَنیَّت»(۲) از انسان دور شود تا او بتواند نور ایمان را در دل خود جای دهد، این را بداند که در نظراتش خطا بسیار است و مسئول پاسخگویی به آنهاست. پس از گوهر مشورت کمال بهره برداری را بنماید تا خطای او به حداقل برسد.

«ما یک عقل داریم و یک کمال عقل. عقل عادی مصطلح همان است که در توده مردم وجود دارد و شرط تکلیف است، ولی آنجا که کارهای تخصصی را بخواهند به کسی واگذار کنند عاقل بودن او کافی نیست، بلکه کمال عقل را لازم دارد.... می گویند باید قاضی دارای کمال عقل

۱- صحیفه نور، ج۱۳، ص۱۹۸.

۲- منیّت: خودخواهی.

باشد، و به اصطلاح اجتهاد در عقل لازم است»(۱). یک مدیر باید بداند که از نشانه های کمال عقل استفاده از عقول دیگران در تصمیم گیری است.

۳. ناامیدکردن مردم

ابراز حاجت به هرکس که باشد، نشانه امید داشتن به او دربرآورده شدن حاجت است، یعنی صاحب حاجت امیدوار است. حال اگر حاجت را به نزد مدیر آورد، مأیوس برگشت، آن امید ازبین رفته و به یأس تبدیل می شود. در این صورت دیگر حاجتی به او ارائه نخواهد شد و این بدترین نوع برخورد بین مدیر و مردم است که مورد غضب خداوند است.

امام صادق علیه السلام می فرمایند:

«در اثبات اعتماد به برادر دینی، همین بس که شخص حاجت مند، حاجت خود را نزد او آورد.»(۲)

نتیجه اینکه، مدیر در اثر عدم خدمت به برادران دینی خود، اعتماد آنان، که مهمترین سرمایه و درّ محکم او در برابر دشمنان است، را ازدست می دهد و چاره ای جز زبون بودن برای حفظ قدرت ندارد، چون پشتوانه ندارد.

مدیر خدمتگزار به خدا تکیه داده و از قدرت بیکران مردم برخوردار است، زیرا خداوند فرموده است که: هرکس بین خود و خدای خویش را اصلاح نماید، خدا بین او و مردم را اصلاح می کند. (۳)

۱- آیهاللّه جوادی آملی، سخنرانی در حسینه شهرستان آمل، محرم ۱۳۸۰.

۲- اصول کافی، ج۲، ص۱۹۸، حدیث۸.

۳- همان، ج۸، ص۳۰۷.

۴. خشنودشدن از ستایش دیگران

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند:

«مردم! از پست ترین حالات زمامداران نزد صالحان این است که گمان برند آنان دوستدار ستایشند، و کشورداری آنان بر کبر و خودپسندی استوار باشد. من خوش ندارم در خاطر شما بگذرد که من ستایش را دوست دارم و خواهان شنیدن آن می باشم. سپاس خداوند را که چنین نبودم.» (۱)

امام خمینی رحمه الله:

«اگر همه شماها، خدمتگزار، خودتان را حساب بکنید، نخواهید که هی به شما مدح بگویند و ثنا کنند.» (۲)

این یکی از آفات بزرگ اخلاقی است که خدمتگزار خشنود به مدّاحی برای او شوند و عده ای چرب زبان که گرد شیرینی جمع شده باشند شریک قدرت بلکه تاراجگر بیت المال گردند. چه بگویم از این افراد که عدالت با آن زیبایی را ناجوانمردانه قربانی مطامع کوچک خود کرده و صفت بسیار نیک خدمتگزاری را نابود می کنند.

کسی که مدّاحی دیگران را در مورد خودش بپسندد، خشنودی خود را بر خشنودی خدا ترجیح داده است و در این حالت خدا را فراموش می کند و خدا هم او را فراموش خواهد کرد، و چه عذابی بالاتر از این که خدا انسان را فراموش کند!

گاهی ستایش به صورت آوردن هدایا تحقق پیدا می کند. (۳)این مدیر

است که باید راه را بر اینگونه افراد ببندد. در این زمینه داستان «اشعث بن

۱- نهج البلاغه صبحی صالحی، خطبه۲۱۶.

۲- صحیفه نور، ج۱۳، ص۲۰۳.

۳- احکام دریافت هدیه در ص ۱۰۰ خواهد آمد.

قیس» با هدیه ای که برای امیرالمؤمنین علیه السلام آورد و خشم و نفرین امام را دید، قابل دقّت است. (۱)

آفت خودبینی آفت فراگیری است که همه به آن مبتلا هستند، مگر افرادی که مورد لطف حق قرار گرفته اند و موفق به کنترل این صفت و آثار زیانبار آن شده اند. از علامت های روشن آن این است که در هدایت و راهنمایی مردم، همیشه خود را مطرح و به عنوان الگو معرفی می نمایند و از اوصاف خود سخن به میان می آورند.

۵. عدم تحمّل و استعفا از خدمتگزاری

حقیقت این است که خدمتگزاری زحمت دارد و تحمّل می خواهد، زیرا سوختن است برای ساختن، و در مقابل همین زحمت است که خداوند اجر جزیل به خدمتگزار عنایت می کند. آنچه بندگان خدا دریافت می کنند نتیجه اعمال خودشان است نه غیر آن. خدمتگزار دلخوش به حضور خداست و فقط او را می بیند، در این صورت است که سرزنش خار مغیلان هم برای او شیرین است، زیرا تلخی خدمت با شیرینی رضا و خشنودی خدا جبران می شود.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام می فرماید:

لَا یُزهِدَنَّکَ فِی الْمَعْرُوفِ مَنْ لَا یَشْکُرُهُ لَکَ فَقَدَ یَشْکُرُکَ عَلَیْهِ مَنْ لَا یَسْتَمْتِعُ بِشَیْ ءٍ مِنْهُ وَ قَدْ تُدْرِکُ مِنْ شُکْرِ الشَّاکِرِ أَکْثَرَ مِمَّا أَضَاعَ الْکَافِرُ، وَ اللَّهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ.(۲)

مبادا ناسپاسی این و آن تو را از خدمتگزاری دلسرد کند! ای بسا افرادی که بدون بهره مندی از کار تو، از تو تعریف می کنند، و از

۱- نهج البلاغه، خطبه۲۲۴.

۲- نهج البلاغه فیض، ص۱۱۷۹.

سپاس سپاسگزاران بیش از ناسپاسی ناسپاسان بهره مند می شوی و خداوند دوستدار نیکوکاران است.

امام خمینی رحمه الله:

«هرکس خود را مدیر و مدبّر و خدمتگزار برای خلق خدا می داند، کناره گیری او در این زمان، پشت به خلق و خدای خلق است، مگر آنکه خدمتگزاری بهتر یا همطراز او جایگزین او معرفی شود.» (۱)

مقام معظم رهبری(حفظه اللّه):

«کسی نمی تواند به علت مخالفت با یک روش یا یک پدیده، وظایف قانونی خود را انجام ندهد و شانه خالی کردن از مسئولیت به شکل استعفا یا به هر شکل دیگر، خلاف قانون و هم حرام شرعی است.» (۲)

«نهضت خدمت رسانی به مردم یک مبارزه بزرگ و سنگین است. زیرا خدمت رسانی به عموم مردم با منافع بعضی گروه های خاص تضاد پیدا می کند و اینجاست که باید با مبارزه و همّت و عزم راسخ وارد میدان شد... امروز در کشور، رقابت مشروع و مقبول از نظر مردم و ما، فقط رقابت برای خدمت کردن به مردم است.» (۳)

۶. منت نهادن بر خدمت شوندگان

قال علی علیه السلام:

ایَّاک وَ الْمَنَّ عَلی رَعیَتِک بِاحسَانِک، وَ التَّزَیُّد فِیمَا کَانَ مِنْ فِعلِك... فَإنَّ الْمَنَّ یُبْطِلُ الْإِحْسَانَ وَ التَّزَیُّدَ یَذْهَبُ بِنُورِ الْحَقِّ... (۴)

ص: ۴۲

۱- صحیفه نور، ج۱۹، ص۱۵۷؛ این در شرایطی بود که کار اجرایی بسیار دشوار و رعایت حدود شرعی دشوارتر بود. البته در همه زمان ها این مسأله صادق است که کار برای خدا سخت و اجر بزرگ هم دارد.

۲- مجله مبلغان، شماره۵۲، ص۲، فروردین۱۳۸۳.

۳- . ۸۲/۱/۱، عید نوروز.

۴- نهج البلاغه، نامه۵۳.

ای مالک! از منّت نهادن بر تحت امارتت به خاطر آن چه برای آنان انجام می دهی، جدّاً پرهیزنما... زیرا منّت، احسان را باطل می کند و نسبت به آن چه را که انجام داده ای اگر بیشتر به حساب آوری، نور حقیقت را ازبین می برد.

مقام معظم رهبری(حفظه اللّه) در این رابطه می فرمایند:

«مردم سالاری دینی برخلاف دموکراسی های ریاکار و عوام فریب، نظام خدمت رسانی خالصانه و بی منّت است... فلسفه وجودی مسئولان نظام، خدمت به مردم است.» (۱)

مسئولان باید متوجّه باشند که خداوند بر آنان منّت گذاشته که حاجت مردم را بر آنان عرضه داشته و آنان را وسیله رفع نیاز مردم قرار داده است، آنان موظّف اند نعمت هایی که خداوند به آنها عنایت فرموده را در همان جهتی که او فرموده است بکاربگیرند و از منّت نهادن پرهیز کنند.

قال رسول اللّه صلی الله وعلیه وآله:

تَحرُمُ الْجَنَّهُ عَلَی ثَلَاثَهٍ: عَلَی الْمَنَّانِ، وَ عَ لَی الْمُغْتَابِ وَ عَلَی مُدْمِنِ الْخَمْرِ. (۲)

بهشت بر سه گروه حرام است: منّت گذار، غیبت کننده، شرابخوار.

۱- مورخه ۸۲/۶/۵.

۲- الزهد، ص۹، به نقل از کتاب »در پی حق«، مهندس مجتبی نوراهان، ص۳۵.

تذکر: وظایف ارباب رجوع

اشاره

ازجمله امور مهم این است که آحاد مردم از مدیران و مسئولان خدمتگزار و هم از خدا به خاطر این نعمتی که به آنان عطا کرده، تشکر نمایند و در نهایت او را پشتیبانی کنند. پشتیبانی و حمایت از چنان مدیری موجب استمرار خدمت و بیشترشدن خدمات ارائه شده می گردد. در این زمینه داستان زیر قابل مطالعه است:

زمان بمباران شهرهای ایران توسط رژیم بعثی عراق، من به خرمشهر مسافرت کرده بودم. برق این شهر پیوسته قطع و وصل می شد، یک بار که برق وصل شد، من از مسئول برق تشکر کردم که زحمت زیادی می کشید تا برق وصل می شود. او از من خواهش کرد که شما چه کسی هستید؟ منو دیوانه کردید. من نمیدانم چگونه از شما تشکر کنم! چون هرچه تلفن می کنند اعتراض می کنند، ولی شما مرا چنان خوشحال کرده اید که نمی دانم چه بگویم تا فردا بیدار می مانم و مرتّب برق را به گُل روی شما وصل می کنم.

تشویق می تواند اینگونه باشد.

ص: ۴۴

۱. شناخت مدیر خدمتگزار

مـا موظّف هستیم مـدیران دلسوز و خـدمتگزار را انتخـاب کنیم. در انتخابـات، این مسأله خودش را بیشتر نمایان می کنـد. اگر انسان با دین، منصب های خدمتگزاری را داشته باشند، حکومت مورد نظر اسلام پیاده خواهد شد.

امام خمینی رحمه الله می فرمایند:

«آدمی که امین باشـد، خـدمتگزار به اسـلام باشـد، خـدمتگزار به کشور باشـد، این را بایـد چراغ برداریم و از این طرف به آن طرف بگردیم و پیدا بکنیم.» (۱)

«همه فکر این باشید که خدمتگزار پیدا کنید، خدمتگزار به کشور و اسلام پیدا کنید نه خدمتگزار به خودتان.»(۲)

اگر به فکر اسـلام باشـیم و در جهت تقویت آن کوشش کنیم، خدمت به خودمان هم صورت می گیرد، ولی اگر فقط خدمت به خودمان مورد توجّه شد، چون در مصادیق خدمت اشتباه می کنیم دچار انحراف خواهیم شد.

۲. قدردانی و تشویق

تشویق و قـدردانی، مـدیر را در خـدمت رسانی بیشتر جـدی تر می کند و همین هم مورد توجّه پروردگار است که: اگر نعمت هـای مرا شـاکر باشـید آنهـا را برای شـما افزایش می دهم و اگر کفران نعمت کنیـد، عـذاب شـما دردنـاک است. یکی از این عذابها این است که آن نعمت ها را سلب می کند. از بهترین نعمت ها بلکه بالاترین نعمت خداوند به مردم، نعمت

۱- صحیفه نور، ج۱۱، ص۵۱۷.

۲- همان، ج۱۹، ص۵۵.

مـدیر و راهنمـا است که خداونـد تبارک و تعالی بر انسان ها منّت گذاشـته است که از خودشان راهنمایانی برای هـدایت آنان فرستاده است.(۱) پس

باید بهترین شکر را بجا آورد.

امام خمینی رحمه الله:

«ادراک این است که آن کسی که خدمتگزار است باید به او ارج گذاشت، باید از او تقدیر کرد.»(۲)

۳. پشتیبانی کردن از او

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند:

«...امّـا حق من بر شـما این است که در بیعت بـا من وفـادار باشـید و در آشـکار و نهـان برایم خیرخواهی کنیـد. هرگاه شـما را خواندم اجابت کنید و اگر فرمان دادم اطاعت کنید.»(۳)

اگر اینگونه نباشد خداوند عذاب نازل خواهد نمود، همچنان که امیرالمؤمنین علیه السـلام از خدا خواست که او را از آن مردم بگیرد و فردی لایق آنان بر آنان مسلّط کند و اینگونه هم شد.

۱- سوره آل عمران، آیه۱۶۴.

۲- صحیفه نور، ج۱۰، ص۵۴.

۳- نهج البلاغه، خطبه۳۴.

بخش دوم: احکام مدیریت و کارمند

اشاره

ص: ۴۷

۱. استخدام

استخدام، نوعی اجاره است که مدیر یا کارمند استخدام شده، در قبال اجرت و حقوقی که دریافت می کند، باید مطابق تعهّد و قرارداد با اداره یا مؤسسه متبوع خود یا به تعبیر دیگر، مطابق قوانین و مقررات استخدامی که آنها را پذیرفته، عمل کند و هیچ گونه تخلّف از آن جایز نیست و اگر از ساعت مقرر کاری خود تخلّف کند و دیرتر سر کار حاضر شود یا زودتر برود و یا در بین وقت اداری که باید به کار اداری خود اشتغال داشته باشد، به کار غیرموظّف خود یا کار شخصی بپردازد یا کم کاری کند و یا ایّامی را غیبت کند و سر کار خود حاضر نشود، اگر بدون عذر باشد، افزون بر آن که عمل غیرمُجازی را انجام داده، اگر در مقابل آن حقوق و اجرتی دریافت کند، ضامن است و باید مسترد نماید.

ص: ۴۸

۲. کار، حقوق و امکانات

حقوق گرفتن بدون کارکردن

سؤال: بعضی از کارکنان بنابه عِلَلی در ماه، یک یا دو روز را به سر کار نمی آیند؛ آیا شرعاً مسئول کار، می تواند مزد روزی را که آن کارگر یا کارمند نیامده بدهد؟

جواب: تابع مقررات استخدامی است. (۱)

دریافت دو حقوق در یک ماه

سؤال: در رژیم قبل استخدام شدن در دو محل، خلاف قانون بوده است؛ حال اگر کسی در رژیم سابق در دو محل استخدام بوده و کار خود را در هر دو محل انجام داده باشد و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی از یکی از آنها استعفا کرده باشد. آیا با فرض مذکور، لازم است حقوق یکی از آنها را به دولت اسلامی برگرداند یا لازم نیست؟

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۲۵، س۱۲۸.

جواب: در فرض مرقوم، زائد بر اجره‌المثل کار انجام نشده در محل دوّم را ضامن است و باید برگرداند. (۱)

فوق العاده گرفتن در مرخصی

سؤال: روزهایی که انسان در مرخصی است، در ازای همان روزها حقوق و فوق العاده گرفتن، چه حکمی دارد؟

جواب: تابع قرارداد استخدام و مقررات دائره مربوطه است.(۲)

سؤال: آیا شخصی که دارای شغل آزاد است و منبع درآمدی دارد، جایز است در ارگان های دولتی کار کند و از آن جا هم حقوق دریافت کند؟

جواب: تابع مقرّرات دولت اسلامی است. (۳)

سؤال: مبلغی معادل دو ماه حقوق ماهانه ام را براثر اشتباه از حسابداری دریافت کردم و مسئول مؤسسه را هم مطلع نمودم؛ ولی مبلغ اضافی را برنگرداندم و در حال حاضر حدود چهارسال از آن می گذرد؛ با توجّه به این که جزء بودجه مالی سالانه مؤسسات دولتی است، چگونه می توانم آن مبلغ را به حساب مؤسسه برگردانم؟

جواب: اشتباه حسابدار مجوز قانونی برای دریافت مبلغی بیشتر از مقدار مورد استحقاق نیست و واجب است مبلغ اضافی را به آن مؤسسه برگردانید؛ هرچند جزء بودجه سال قبل آن باشد.(۴)

۱- همان، ج۲، ص۵۴۵، س۶۱.

۲- همان، ج۳، ص۵۲۶، س۱۳۰.

۳- همان، ص۴۸۷.

۴- ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۷۹.

۳. کم کاری و گرفتن حقوق اداری

اشاره

سؤال: این جانب کارمند اداره ارشاد اسلامی هستم؛ اغلب اوقات (به علت عدم امکان فعالیت و نبودن کار)، بیکار هستم؛ فقط بعضی از وقت ها در حدّ امکان اداره، فعالیت های تبلیغی انجام می دهم و از طرفی تنها ممرّ زندگی و امرار معاش خود و افراد تحت تکفّلم، حقوقی است که از اداره دریافت می کنم؛ خواهشمند است مرقوم فرمایید که حقوق مزبور با توجه به موارد فوق، برایم حلال است یا خیر؟

جواب: اگر کارهای پیشنهادی اداره را طبق مقررات انجام می دهید، حقوق دریافتی حلال است.(۱)

سؤال: بعضی از برادران از برخی از مزایا صرف نظر می کنند و این را در مقابل کم کاری صورت گرفته قرار می دهند، آیا این صرف نظرها جبران کم کاری را می کند؟

جواب: صرف نظر کردن از مزایا مجوز کم کاری نیست و لازم است طبق مقررات استخدامی در وقت اداری به وظیفه خود عمل کند. (۲)

ص: ۵۱

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۲۷، س۱۳۶.

۲- همان، ص۲۴۹.

سؤال: آیا کارکنان مربوطه می توانند به علت نبودن کار در سر کار حاضر نشوند یا پس از یکی دوساعت حضور به منزل برگردند و اصولاً آیا کسی قبل از تمام شدن کار، اجازه دارد به هر عنوان از محل کار، خارج شود یا خیر؟

جواب: حکم مسئله قبل را دارد. (۱)

جبران کم کاری

سؤال: این جانب چندین سال است در اداره دولتی کار می کنم؛ ولی از آن جایی که گه گاه نتوانسته ام درست و صحیح دِینَم را ادا کنم و خودم را بدهکار می دانم، آیا می توانم برای ادای دِینَم در یکی از ارگان ها یا مساجد و یا درمانگاه های متعلّق به مردم کار کنم یا این که حتماً باید در همان سازمان کار کنم و یا این که آیا می توانم پول کم کاری را حساب کنم و بپردازم یا نه؛ اگر می شود به چه حساب و کجا بپردازم؟

جواب: به همان سازمان که مدیون هستید، باید ادا نمایید. (۲)

سؤال: معمولاً وظایف افرادی که در سازمان ها اشتغال دارند به آنان ابلاغ می شود. اگر کسی در انجام امور محوله کوتاهی و کم کاری نماید، پولی که به عنوان حقوق ثابت هر ماه دریافت می کند، از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

جواب: اگر در مقابل کاری که انجام نداده پول بگیرد، مالك آن مقدار نمی شود و باید به همان اداره عودت دهد. (۳)

۱- همان، ص۵۲۶، س۱۲۹.

۲- همان، ج۲، ص۲۸۴، س۱۲.

۳- مستفاد از استفتائات جدید، ص۲/۶-۳۱۴.

دیر حاضرشدن و زودرفتن

سؤال: کارمندان، طبق مقررات، هر روز باید سر ساعت معینی بر سر کار خود حاضر شوند؛ اگر کسی به علت دوربودن راه یا سرمای شدید زمستان و یا نبودن وسیله نقلیه یک الی دوساعت فقط صبح های روز شنبه، استثنائاً دیر به محل کار برسد، آیا از نظر شرع مقدّس درست است که جبران تأخیر خود را همان روز یا در ایّام هفته بنماید؟

جواب: باید طبق مقررات عمل نماید. (۱)

سؤال: در شرکت نفت و سایر ادارات، کارگران و کارمندانی هستند که پس از تمام شدن کارشان (البته قبل از این که هشت ساعت وقت آنان تمام شود) تعطیل کرده، به منزل می روند و می گویند ما کارمان را زودتر تمام می کنیم و زودتر می رویم؛ این زودتررفتن، باعث عدم دقت در کارهای محوله می شود؛ آیا به نظر حضرت عالی، اشکالی در حقوق آنان پیدا نمی شود و ساعاتی را که زودتر به منزل می روند، حقوقشان حلال است یا خیر؟

جواب: اگر خلاف مقررات استخدامی عمل می کنند، نسبت به مقدار تخلّف، از حقوق حق ندارند.(۲)

ص: ۵۳

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۴۹۹، س۵۱.
۲- همان، ص۵۲۹، س۱۴۰.

۴. استفاده از بیت المال و اموال عمومی

اشاره

استفاده از بیت المال باید مطابق مقرّرات باشد و استفاده شخصی از آن برخلاف مقرارت و بدون اجازه قانون حرام و موجب ضمان است.

مقام معظم رهبری حفظه اللّٰه در این خصوص می فرماید:

«هرکس که بیت المال مسلمین را ملک خود به حساب می آورد، یا به زبان بگوید و یا اگر نگوید در عمل این طور وانمود کند که من این قدرها حق دارم و با بیت المال مثل اموال خود رفتار کند، یا بخورد یا ببخشد یا در راه اغراض شخصی از آن استفاده کند، نمی تواند دنبال روی علی علیه السلام به حساب بیاید. ما مسئولان وظیفه و تکلیف داریم که خودمان را با رفتار امیرالمؤمنین علیه السلام تطبیق دهیم و جهت حرکت خودمان را با او بسنجیم، آحاد مردم هم همین تکلیف را دارند. کسی که امکانات شخصی دارد، حق ندارد از امکانات دولتی استفاده کند. من الآن اعلام می کنم و قبلاً هم نوشتم و این را گفتم آن وقتی که آقایان امکانات شخصی دارند، حق ندارند از امکانات دولتی استفاده کنند. اگر ماشین دارید آن را سوار

شوید و به وزارتخانه و محل کارتان بیایید، ماشین دولتی یعنی چه!» (۱)

سؤال: این جانب اقدام به استفاده شخصی از بیت المال کرده ام؛ وظیفه من برای بری ءالذمّه شدن چیست؟ استفاده شخصی از امکانات بیت المال تا چه حد برای کارمندان جایز است و در صورتی که با اذن مسئولان مربوط باشد، چه حکمی دارد؟

جواب: استفاده کارمندان از امکانات بیت المال در ساعات رسمی کار، به مقدار متعارفی که مورد ضرورت و نیاز است و شرایط کاری بیان گر اذن به کارمندان در این مقدار از

استفاده است، اشکال ندارد و همچنین استفاده از امکانات بیت المال یا اذن کسی که ازنظر شرعی و قانونی حق اذن دارد، بدون اشکال است. در نتیجه اگر تصرفات شخصی شما در بیت المال به یکی از دو صورت مذکور باشد، چیزی در این رابطه به عهده شما نیست؛ ولی اگر از اموال بیت المال استفاده غیرمتعارف کرده باشید و یا بدون اذن کسی که حق اذن دارد، بیشتر از مقدار متعارف استفاده نمایید، ضامن آن هستید و باید عین آن را اگر موجود باشد به بیت المال برگردانید و اگر تلف شده باشد، باید عوض آن را بدهید و همچنین باید اجرت المثل استفاده از آن را هم در صورتی که اجرت داشته باشد، به بیت المال بپردازید. (۲)

سؤال: آیا کسی که از اموال شخصی خود مانند تلفن یا بنزین برای مصارف دولتی استفاده می نماید، حق دارد عین یا بهای آن را از اموال دولتی برای خود استفاده نماید؟

۱- دیدار با مدیران مجموعه انصار، برگرفته از مجله آشنا، شماره۱۳۶، ۱۳۸۵، ص۹-۸.

۲- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۷۸.

جواب: بدون اجازه مسئولین مربوطه حق ندارد. (۱)

سؤال: اگر شخصی مقداری حقوق یا مزایای خاصی که به طور قانونی به او عطا شده، از دولت طلب داشته باشد؛ ولی دلایل قانونی برای اثبات حق خود در اختیار نداشته باشد و یا قادر بر مطالبه آن نباشد، آیا جایز است به مقدار حق خود از اموال دولتی که در اختیار دارد، به عنوان تقاص بردارد؟

جواب: جایز نیست اموال دولتی را که به عنوان امانت در اختیار و تحت تصرف او هستند، به قصد تقاص برای خود بردارد؛ در نتیجه اگر مال یا حقّی از دولت طلب دارد و می خواهد آن را بگیرد، برای اثبات و مطالبه آن، باید از راه های قانونی اقدام نماید.(۲)

سؤال: کسی که برخلاف مقرّرات قانونی از اموال دولتی استفاده شخصی یا غیرشخصی نموده، تکلیف شرعی او چیست؟

جواب: استفاده از اموال دولتی برخلاف مقرّرات موجب ضمان است و باید عوض آن را به صندوق همان بخش واریز نماید. (۳)

سؤال: اگر به نوعی از انواعِ وسایل انفرادی که در ارتش برای مدّت دوسال به شخصی سپرده می شود، خسارت و آسیب وارد شود، آیا باید همان نوع جنس را خرید و به ارتش تحویل داد یا خیر؟

جواب: تابع مقررات ارتش است. (۴)

ص: ۵۶

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۴۸۸، س۱۷.

۲- ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۸۱.

۳- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۴۹۹.

۴- همان، ج۳، ص۴۸۶، س۸.

بودجه اختصاصی اداری

یکی از مسائل مهم در اداره جامعه و کار مدیریتی، مسئله بودجه و هزینه اداره است. بودجه اداره جامعه اسلامی از بیت المال تأمین می شود و در چنین جامعه ای، کمتر کسی است که با بیت المال آشنا نباشد؛ هرچند «بیت المال» اسم مکان است و به معنای مکان نگهداری اموال می باشد، ولی به معنای اموال عمومی است که در اختیار حاکم اسلامی است و با اجازه او در اختیار دیگران قرار می گیرد. ازاین رو، هرگونه تصرف در آن اموال، بدون اجازه حاکم شرعی جایز نیست و هرگونه استفاده و مصرف بی جا و خارج از حدود قانونی و استفاده شخصی نیز از آن نامشروع است. برای آشنایی کارمندان و مدیران محترم و تمام کسانی که به گونه ای با اموال عمومی سروکار دارند، چندین استفتاء را از بنیان گذار جمهوری اسلامی، حضرت امام خمینی رحمه الله و رهبر معظم انقلاب اسلامی (حفظه اللّٰه) یادآور می شویم.

سؤال: اگر بعضی از مسئولین از بودجه ای که جهت خرید غذا و میوه برای میهمانان رسمی اداری در اختیار آنان گذاشته می شود، سوءاستفاده کنند و آن را در موارد دیگری مصرف نمایند، این کار چه حکمی دارد؟

جواب: مصرف نمودن اموال دولتی در غیر مواردی که اجازه داده شده، در حکم غصب است و موجب ضمان می باشد؛ مگر آن که با اجازه قانونی مقام مسئول بالاتر صورت بگیرد.(۱)

سؤال: آیا از امکانات ارگان های اداری جهت مراسم شهدا و زخمی های جنگی می توان کمک دریافت داشته، با این امکانات از

۱- آیهاللّٰه خامنه ای، اجوبهالاستفتائات، ص۴۸۱، س۱۹۶۶.

مقام این عزیزان قدردانی به عمل آورد؛ اگر آری، حدود را مشخص فرمایید.

جواب: مراعات مقررات دولت اسلامی لازم است. (۱)

سؤال: فرمانداری یکی از شهرستان ها وسیله ای برای نهادی (مثلاً برای جهاد یا نهضت سوادآموزی) خریداری می کند و فرماندار خودش اجازه استفاده از آن وسیله را در امور تبلیغات اسلامی نیز می دهد؛ آیا می توان از این وسیله جهت مجالس شهدا و دعای کمل در منازل شهدا و تهیه عکس و پوستر برای شهدا و یا تبلیغات اسلامی استفاده کرد؟

جواب: اگر مطابق مقرّرات اجازه داده شده است، مانع ندارد. (۲)

سؤال: کسی که برخلاف مقرّرات قانونی از اموال دولتی استفاده شخصی یا غیر شخصی نموده، تکلیف شرعی او چیست؟

جواب: استفاده از اموال دولتی برخلاف مقرّرات، موجب ضمان است و باید عوض آن را به صندوق همان بخش واریز نماید. (۳)

سؤال: کسی که به یک سازمان دولتی بدهی دارد (مثلاً از تلفن آن سازمان برای کار خصوصی استفاده کرده و نظیر آن)، آیا می تواند آن بدهی را به سازمان دیگری که آن هم دولتی است، بپردازد؟

جواب: باید به همان سازمانی که به آن بدهکار است، رد کند. (۴)

ماشین اداره

سؤال: از طرف نهادهای مربوط، ماشین هایی در اختیار مدیران مؤسسات و مسئولان نظامی قرار گیرد تا از آنها در امور اداری استفاده کنند؛ آیا

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص ۶-۵.

۲- همان، ص ۵۱۴.

۳- همان، ج۳، ص ۴۹۹.

۴- همان، ج۲، ص ۲۸۳.

شرعاً جایز است از آنها برای کارهای شخصی و غیراداری استفاده شود؟

جواب: جایز نیست مدیران و مسئولین و سایر کارمندان در هیچ یک از اموال دولتی تصرفات شخصی کنند؛ مگر آنکه با اجازه قانونی نهاد مربوطه باشد. (۱)

سؤال: آیا افراد شاغل در ادارات و مؤسسات دولتی که وسایل و امکانات دولت در اختیارشان است، می توانند با تأمین هزینه مصرفی -مانند سوخت اتومبیل- از پول شخصی خود، از این امکانات جهت کار شخصی استفاده نمایند؟

جواب: تابع مقررات دولت اسلامی است؛ بدون اجازه قانونی مسئولین مربوطه جایز نیست.(۲)

سؤال: سوارکردن افراد غیرنظامی و جنگ زده با خودروهای نظامی در شهرها و مناطق جنگی نظیر آبادان که هیچ گونه خودروی شخصی وجود ندارد و به ندرت مشاهده می شود، چه صورت دارد؟

جواب: چنانچه خلاف مقرّرات نباشد، مانع ندارد. (۳)

سؤال: این جانب آموزگار می باشم؛ در یکی از ارگان های انقلاب اسلامی هم خدمت می کنم و معاش زندگی و حقوقم را فقط از آموزش و پرورش دریافت می دارم؛ امّا چون محل خدمت فرهنگی ام در یکی از روستاهای اطراف است (که تقریباً شش کیلومتر با مرکز فاصله دارد)، پس از انجام کار در این نهاد انقلاب اسلامی، با ماشین این ارگان به محل کار می روم؛ آیا این استفاده اشکال دارد؟

۱- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص ۴۸۰، س ۱۹۶۵.

۲- امام خمینی، استفتائات، ج ۳، ص ۵۱۶، س ۹۵.

۳- همان، ص ۴۷۸.

جواب: بستگی به مقرّرات نهاد دارد و تخلّف جایز نیست.(۱)

خانه سازمانی

سؤال: زمینی از طرف بنیاد مسکن تهران در اختیار این جانب گذاشته اند که با گرفتن وام و غیره بحمداللّه محلّی مناسب برای سکونت ساخته شد؛ ولی اکنون چندین ماه است که بنا به درخواست خودم از تهران به شهر مشهد منتقل گشته ام و اداره دارایی یک خانه سازمانی به طرز موقّت در اختیار من گذاشته است؛ آیا من با داشتن ۱۳۰هزار تومان بدهکاری و قرض و پنج سر عائله تحت تکفّل می توانم برای مدّتی که بدهکاری های من کم یا تمام بشود، منزل خود در تهران را اجاره و رهن بدهم تا با درآمد آن قرض خود را بپردازم و این مدّت در این خانه سازمانی باشم؟

جواب: با مراعات مقررات دولت اسلامی مانع ندارد. (۲)

غذای اداره

سؤال: با توجّه به این که ساعات رسمی کار ممکن است حتّی تا ساعت ۲/۳۰ طول بکشد، خوردن یک وعده غذا در اثنای کار در اداره، چه حکمی دارد؟

جواب: اگر وقت زیادی نگیرد و منجر به تعطیلی کار اداری نشود، اشکال ندارد.(۳)

سؤال: گاهی در سپاه پاسداران مقداری غذا اضافه می آید؛ آیا می توان آنها را به فقرا داد؟

۱- همان، ص۵۱۹.

۲- همان، ص۴۸۷.

۳- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۸۲، س۱۹۷.

جواب: منوط به اجازه مسئولین است. (۱)

سؤال: آیا جایز است کارگران کارخانه ای (که نان، شیرینی، خوراک و آشامیدنی تولید می کنند) در حال کار با اجازه مدیر کارخانه از مواد غذایی کارخانه که صاحب اصلی آن بیت المال مسلمین است، بخورند؟

جواب: بستگی به مقرّرات کارخانه دارد. (۲)

سؤال: در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی امکاناتی مانند غذا و لوازم موردنیاز دانشگاهی به دانشجویان داده می شود، که توسط وزرات بازرگانی و مؤسسات دیگر به دانشجویان مشغول به تحصیل در آن دانشگاه اختصاص یافته است؛ آیا توزیع آنها بین سایر کارمندان مشغول به کار در دانشگاه نیز جایز است؟

جواب: توزیع نیازمندی های مورد مصرف و مختص به دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه بین سایر اشخاصی که در آن جا کار می کنند، جایز نیست. (۳)

استفاده از آب و برق

سؤال: این جانبان با تحمّل زحمات و هزینه هایی برای احیای کشاورزی در حومه شهری، امتیاز برق از اداره برق گرفته و چاه عمیقی احداث و مشغول کار شده ایم و ترانس برق را هم خودمان خریداری و نصب کرده ایم؛ اخیراً در مجاورت مزرعه ما، یک مرغداری بنا شده که بدون رضایت ما، برق مرغداری را به ترانس اختصاصی مزرعه وصل نموده است و ما هرچه به اداره برق مراجعه می نماییم که این کار برخلاف

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۰۱.

۲- همان، ص۵۰۲.

۳- ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص ۴۸۰.

قانون و مورد خسارت این جانبان است، توجّهی نـدارد و به صاحب مرغداری هم اجازه داده اند که از آن برق استفاده نماید؛ آیا ازنظر شرع این عمل مجاز است یا خیر؟

جواب: استفاده از ملک مشروع غیر، منوط به اجازه مالک است و بدون اجازه مالک، حرام و موجب ضمان است؛ ولی مقرّرات و قوانین دولت اسلامی نیز لازم المراعات است.(۱)

سؤال: شخصی از انشعاب آب خانه یا مغازه اش، علاوه بر مصرف خودش، بدون اجازه سازمان آب، به دیگران هم آب می دهد و پول آن را می گیرد؛ این کار برای صاحب انشعاب و برای کسی که با دادن پول آب و هزینه انشعاب فرعی، از آن آب استفاده می کند، چه حکمی دارد؟

جواب: تصرف در آب مزبور، بدون مراعات مقررات دولت اسلامی، جایز نیست.(۲)

تلفن و امور دیگر

سؤال: در بعضی از ادارات دولتی مرسوم است که هرکس از تلفن دولتی استفاده شخصی کند، پنجاه ریال در صندوق مخصوصی واریز می کند؛ آیا این کار اشکال دارد؟

جواب: با اجازه مسئولین مربوطه اشکال ندارد. (۳)

سؤال: بعضی تصرفات جزئی در اموال دولتی که متعارف است و مسئولان ادارات دولتی هم از آن نهی نمی کنند (مانند یادداشت کردن امور شخصی به وسیله خودکار و کاغذ دولتی یا درست کردن چای و مانند آن) چه حکمی دارد؟

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۲، ص۵۲۴، س۱۸.

۲- همان، ج۲، ص ۵۰، س۱۳۵.

۳- همان، ج۳، ص۴۸۸.

جواب: تصرفات جزئی متعارف مانع ندارد. (۱)

سؤال: عده ای به صورت مأمور به خدمت یا به صورت موقّت (مثلاً شش ماه یا یک سال و بیشتر) برحسب ضرورت و نیاز در ارگان های انقلابی مانند سپاه پاسداران یا جهاد سازندگی به خدمت مشغول می شوند؛ در این مدّت ارگان مربوطه مقداری البسه و مایحتاج انفرادی (ازجمله لباس گرم، جوراب، پوتین، اورکت، مسواک و کلاه) در اختیار آنان قرار می دهد؛ نظر مبارکتان در مورد استفاده از وسایل فوق پس از انقضای مدّت مأموریت چیست و عبادت کردن با آنها چه حکمی دارد و در صورت مجازنبودن، مدّتی که از آنها استفاده نموده اند، چگونه است؟

جواب: بستگی به مقرّرات ارگان ذکرشده دارد و نمازهایی که در صورت جهل خوانده شده، صحیح است. (۲)

سؤال: شوهر من در زمان طاغوت مقداری از اجناس دولت را به منزل آورده، حال که تصمیم به عودت آن داریم، آیا آنها را حتماً باید به جای اوّلش برگردانیم یا این که به پیش نماز محل تحویل دهیم؟

جواب: اگر از اموال دولتی است، باید به دولت برگردد. (۳)

سؤال: شخصی در زمان طاغوت که در اوان تکلیف و یا بیشتر بوده، مقداری از اموال عمومی و یا به تعبیر دیگر بیت المال را مصرف نموده است؛ به عنوان مثال رفته در اداره برق سیم های مسی بی فایده و امثال آن را جمع کرده و فروخته و یا کاغذهای اطلاعیه را که در آن زمان برای امور مختلف مملکتی بوده و دست بزرگ ترها بوده، برداشته و به قصابی فروخته و یا از کاغذهای امتحانی دبیرستانی به طور مشخص استفاده

۱- همان، ص۴۸۸.

۲- همان، ص۴۹۰.

۳- همان، ج۲، ص۵۳۶.

کرده و یا مقدار مختصری پول به دست آورده که تمام این موارد و امثال آن اولاً در زمان طاغوت بوده و ثانیاً ازروی جهالت و نادانی بوده، حال که این شخص متنبّه شده و مخصوصاً این که حکومت اسلامی است، می خواهد خودش را بری ءالذمّه کند؛ لطفاً راهنمایی بفرمایید که برای بری ءالذمّه شدن شخص مذکور با توجّه به این که مقدار دقیق آن پول ها و پول آن اشیا و کالاها را نمی داند، چه مقدار پول بدهد؛ حداکثر را در نظر بگیرد یا حداقل را و به چه حسابی واریز کند یا کجا بفرستد؟

جواب: اجناس برداشتنی را ضامن است؛ باید عین یا قیمت آن را به بیت المال برگرداند.(۱)

سؤال: اگر در حین انجام وظیفه توسط کارمند متعهد و مشمول که مشغول رفع خرابی از یک سیستم متعلّق به دولت است، خسارتی بر یک قسمت از دستگاه وارد شود و قسمتی از آن بسوزد، با توجّه به آن که کاملاً مشخص و محرز است که شخص نامبرده سعی خود را نموده، هیچ گونه غرض و اهمال کاری در بین نبوده است، آیا خسارت آن به عهده کارمند است یا خیر؟

جواب: اگر خسارت را او بر دستگاه وارد نکرده، ضامن نیست؛ ولی اگر او خسارت زده، ضامن است.(۲)

انجام کار غیرموظّف در وقت اداری

پرداختن به کارهای شخصی در وقت اداری، در صورتی که برخلاف مقررات استخدامی و مانع خدمت رسانی به ارباب رجوع باشد، نه تنها جایز نیست، بلکه در قبال وقتی که صرف کارهای شخصی شده است،

۱- همان، ص۵۳۹.

۲- همان، ص۵۴۹.

نمی توان حقوقی دریافت کرد و چنانچه در گذشته حقوقی دریافت کرده باشد، ضامن است و باید برگرداند.

سؤال: آموزگاری پیمان بسته که در مقابل خدمت موظف ۲۴ساعت در هفته، حقوق دریافت نماید؛ حال اگر بعضی ساعت ها، کارهای شخصی انجام داده و دانش آموزان بدون معلّم بوده اند یا معلم دیگری به جایش بوده، آیا حقّ استفاده از حقوق دارد و اگر بگیرد جایز است یا خیر و [اگر] چنانچه خودش شخصاً مریض شود و آن ساعتی که می بایست کار موظّف انجام دهد که در مقابلش حقوق بگیرد، گرفتن آن مقدار پولی که در برابرش هیچ گونه کاری انجام نداده است، جایز و قابل تصرف است یا خیر؟

جواب: تابع مقررات استخدامی است و اگر برخلاف (عمل) نموده، استحقاق اجرت ندارد.(۱)

سؤال: راننده سپاه یا ادارات دولتی و غیره به مأموریت می رود؛ در برگشتن در بین راه به مدت پانزده دقیقه به منزل می رود تا به پدر و مادر خود سر بزنند، آیا اشکال دارد؟

جواب: تابع مقررات است و با اجازه مسئولین مربوطه، بی اشکال است. (۲)

سؤال: آیا شرعاً جایز است کارمندان و کارگران ادارات دولتی در ساعات اداری و کار، به عنوان تحصّن و اعتصاب (جهت رسیدگی به درخواست هایشان) دست از کار بکشند؟

جواب: جایز نیست و باید تابع مقررات دولت اسلامی باشند. (۳)

۱- همان، ص۲۱۷، ص۵۵.

۲- همان، ص۲۱۷، ص۵۵.

۳- همان، ص۴۹.

سؤال: اگر کارمند در محل کار خود در اداره، ساعات بی کاری زیادی داشته باشد و مجاز نباشد که در این ساعات از بخش های دیگر کار کند، آیا جایز است در اوقات بی کاری کارهای شخصی مربوط به خودش را انجام دهد؟

جواب: اقدام به انجام کارهای شخصی در اثنای کار، در محل کار، تابع مقررات و اجازه قانونی مسئول مربوطه است. (۱)

سؤال: آیا کارمند در ساعات اداری مجاز است که کارهای شورای مساجد و یا تعاونی ها را در مسجد انجام دهد و به صورت مأمور خدمت، در محل های مذکور خدمت نماید؟

جواب: بستگی به مقرارت اداره دارد. (۲)

سؤال: کارمند دولت جمهوری اسلامی گاهی از محل خدمت، بدون اجازه آن سازمان در تشییع جنازه یا مجلس ختم شرکت می کند؛ حقوقش چه صورت دارد؟

جواب: اگر از وظیفه کوتاهی نموده، به مقداری که کوتاهی کرده، مدیون است.(۳)

سؤال: در بعضی از مراکز تعلیم و تربیت، مشاهده می شود که معلّم یا مدیری که کارمند یکی از بخش های اداری است، با موافقت مسئول اداری مستقیم خود، در ساعات رسمی کارش مبادرت به تدریس در مدارس دیگر می کند و علاوه بر حقوق ماهانه خود، اجرت این تدریس را هم دریافت می کند؛ آیا این کار و گرفتن اجرت در برابر آن، جایز است؟

۱- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ج۲، ص۶۸۲، س۱۹۷۲.

۲- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۳۲، س۱۴۶.

۳- همان، ص۵۳۱، س۱۴۵.

جواب: موافقت مسئول مستقیم کارمند با تدریس او در اثنای ساعات رسمی کارش، تابع حدود اختیارات قانونی فرد مسئول است؛ ولی با این فرض که کارمند دولت در برابر ساعات رسمی کارش، هر ماه حقوق دریافت می کند، حق ندارد در برابر تدریس در مدارس دیگر، در همان ساعات رسمی کارش، حقوق دیگری دریافت نماید. (۱)

اقامه نماز جماعت در اداره

سؤال: آیا جایز است کارمندان در اداره ها و مؤسسات دولتی، اقامه نماز جماعت داشته و یا مجالس عزا برپا کنند؟

جواب: اقامه نماز، بیان احکام و معارف و امثال آن در هنگام اجتماع برای نماز درخصوص ماه مبارك رمضان و سایر ایام اللّٰه مانع ندارد؛ مشروط بر این که حقوق مراجعین تضییع نشود. (۲)

سؤال: آیا برپایی نماز جماعت توسط کارمندان در ساعات رسمی کار جایز است و برفرض عدم جواز، اگر ملتزم شوند که بعد از پایان ساعات رسمی، آن مقدار وقتی را که به نمازخواندن اختصاص داده اند، جبران کنند، آیا در این صورت، اقامه نماز در ساعات رسمی کار برای آنان جایز است؟

جواب: با توجّه به اهمیّت خاص نمازهای یومیّه و تأکید زیادی که بر اقامه نماز در اوّل وقت شده است و با توجّه به فضیلت نماز جماعت، مناسب است کارمندان روشی را اتخاذ کنند که بتوانند در خلال ساعات اداری، نماز واجب را به طور جماعت در اوّل وقت و در کم ترین زمان بخوانند؛ ولی باید به گونه ای مقدّمات این کار را فراهم کنند که نماز

۱- همان، ص۴۸۲، س ۱۹۷۰.
۲- آیهاللّٰه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ج۲، ص۴۸۲، س۱۹۷۳.

جماعت در اوّل وقت، بهانه و وسیله ای برای تأخیرانداختن کارهای مراجعه کنندگان نشود. (1)

سؤال: در نزدیکی اداره ما مسجدی وجود دارد؛ آیا جایز است در اثنای ساعات رسمی کار، برای شرکت در نماز جماعت به آن جا برویم؟

جواب: خارج شدن از اداره، برای رفتن به مسجد جهت شرکت در نماز جماعت در اوّل وقت، در صورتی که نماز جماعت در خود اداره برپا نشود، اشکال ندارد؛ ولی باید مقدّمات نماز به گونه ای فَراهم شود که مدّت غیبت از اداره در ساعات رسمی کار، برای ادای فریضه نماز جماعت، کاملاً کاهش پیدا کند. (2)

درخصوص برگزاری جلسات تفسیر، دعای توسل و زیارت عاشورا در ساعات اداری مقام معظم رهبری(حفظه اللّه) فرمودند:

«کارکنان در ساعات اداری باید آماده کار باشند و جلسات مزبور را در غیروقت اداری تشکیل دهند.»(3)

ص: ۶۸

۱- همان، ص ۴۸۱، س ۱۹۷۰.

۲- همان، ص ۴۸۳، س ۱۹۷۵.

۳- هفته نامه بصیر، نشریه داخلی مدارس حوزه های علمیه، ۱۳۸۵، شماره ۲۰.

۵. هدایا، سفارشات

اشاره

سؤال: چنانچه فردی از باب تشکر و قدردانی از کارمند، هدیه ای به او اهدا کند، حکمش چیست؟ هرچند آن کارمند بدون هیچ گونه چشم داشتی، کاری را انجام داده باشد؟

جواب: هدیه در محیط کار و از جانب ارباب رجوع یکی از خطرناکترین چیزها است و هرچه بیشتر از آن اجتناب کنید، به صرفه دنیا و آخرت شما خواهد بود. فقط در یک صورت، دریافت آن جایز است و آن، این است که هدیه دهنده با اصرار زیاد و با امتناع مأمور از قبول، بالاخره از قبول به نحوی آن را اهداء کند. آن هم بعد از انجام کار و بدون مذاکره و حتی توقع قبلی. (۱)

سؤال: هدایا، اعم از نقدی، خوراکی و غیره که توسط ارباب رجوع با رضایت و طیب خاطر به کارمندان دولت داده می شود، چه حکمی دارد و اموالی که به صورت رشوه به کارمندان داده می شوند، اعم از این که براثر توقّع انجام کاری برای پرداخت کننده باشد یا خیر، چه حکمی دارند و

۱- آیهاللّه خامنه ای، رساله اجوبهالاستفتائات، ص۵۴، س۱۵۷.

اگر کارمند براثر طمع به دریافت رشوه، مرتکب عمل خلاف قانون شود، چه حکمی دارد؟

جواب: بر کارمندان محترم واجب است که رابطه آنان با همه مراجعه کنندگان، براساس قوانین و مقررات و ضوابط خاص اداره باشد و قبول هرگونه هدیه ای از مراجعه کنندگان به هر عنوانی که باشد، برای آنان جایز نیست؛ زیرا باعث فساد و سوءظن به آنان و تشویق و تحریک افراد طمع کار به عمل نکردن به قانون و تضییع حقوق دیگران می شود. امّا رشوه، مسلم است که برای گیرنده و دهنده آن، حرام است و واجب است کسی که آن را دریافت کرده، به صاحبش برگرداند و حق تصرف در آن را ندارد. (۱)

سؤال: اگر شخصی برای انجام کار قانونی خود مجبور به پرداخت مبلغی به کارمندان یکی از ادارت شود تا کار قانونی و شرعی او را به راحتی انجام دهند -زیرا اعتقاد دارد که اگر این مبلغ را نپردازد، کارمندان آن اداره، کار او را انجام نخواهند داد- آیا عنوان رشوه بر این مبلغ صدق می کند و آیا این عمل حرام است یا اینکه اضطراری که باعث پرداخت آن برای انجام کار اداری او شده، عنوان رشوه را از آن برمی دارد و در نتیجه حرام نخواهد بود؟

جواب: پرداخت پول یا اموال دیگر از طرف فرد مراجعه کننده به کارمندان ادارات که مکلّف به ارائه خدمات اداری به مردم هستند و حتماً منجر به فساد ادرات خواهد شد، عملی است که ازنظر شرعی حرام محسوب می شود و توهّم اضطرار، مجوّز او در انجام این کار نیست.(۲)

ص: ۷۰

۱- همان، ص۲۷۳.

۲- همان، ص۲۷۴.

سؤال: مـدیر بخش مالیات از مأمور محاسـبه کننـده درخواست نموده است که از میزان مالیات یکی از شـرکت ها مقداری کم نمایـد، با توجّه به اینکه اگر از این کار امتناع بورزد، مشـکلات و گرفتاری های سـختی برای او پیش خواهـد آمد، آیا اطاعت ازدستور مدیر توسط مأمور در چنین مواردی واجب است؟ و آیا می تواند در برابر اجرای این دستور پولی را دریافت کند؟

جواب: در این گونه امور باید مطابق ضوابط و مقرارت قانونی عمل شود و تخلّف از آن جایز نیست، اعم از اینکه رایگان باشد یا در مقابل گرفتن وجه. (۱)

گرفتن فوق العاده

سؤال: این جـانب کارمنـد دامپزشـکی هسـتم و گـاهی به ما مأموریت داده می شود که جهت واکسیناسـیون و معالجه دام ها به دهات و قصـبات مراجعه کنیم و در ازای هر روز مأموریت، صدتومان به ما می دهند؛ با توجّه به این که مسافت مطرح نیست و کیفیت و کمیت هم مطرح نیست و اسـتخدام کارمندان، فقط به خاطر معالجه و یا واکسیناسیون دام هاست و مدت ساعت کار، از ساعت ۷/۵صبح تا دوبعدازظهر می باشد، مستدعی است بفرمایید:

۱. دریافت فوق العاده به طور مساوی، طبق توضیح بالا چگونه است؟

۲. دریافت فوق العاده (علاوه بر حقوق و مزایا)، در فاصله، ساعات کار –چه کم و چه زیاد– چه صورت دارد؟

۱- همان، ص۵۶، س۱۶۳.

۳. آیـا کارمنـد می توانـد در ساعـات خـارج از کـار اداری، هم فوق العاده و هـم مزد از کسـی که برایش کار می کنـد، مطالبه نماید؟ در صورتی که فوق العاده نگیرد، چطور؟

۴. بعضـی از دامـداران با رضایت خودشان به کارمنـد پول می دهنـد که اگر این شـغل را نمی داشت، دامدار چیزی به او نمی داد؛ آیا کارمند می تواند بگیرد؟

۵. یک نوع حکم مأموریت با توقف شـبانه صادر می شود و فوق العاده هم جهت توقف شـبانه در روستا دوبرابر حکم معمولی است؛ اگر کارمند به هر علّتی نخواهد توقّف نماید، آیا می تواند فوق العاده بابت توقف را دریافت دارد؟

۶. ما احتمالاً و یا حتماً با کار کم و با فاصـله کم، فوق العاده هایی گرفته ایم؛ آیا اجازه تصـرف می دهید یا به صـندوق دولت عودت دهیم؟

جواب: گرفتن هرگونه فوق العاده طبق مقررات دولت اسلامی اشکال ندارد و اگر تخلّف صورت گرفته، موجب ضمان است و باید به محلّش رد شود و چنانچه با رضایت پولی داده شود، اشکال ندارد. (۱)

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۳۸، س۱۳۹.

۶. اضافه کاری

اضافه کار تشویقی

سؤال: اگر کارمندی هر ماه در حدود سی یا چهل ساعت در اداره اضافه کاری نماید، آیا جایز است مسئول اداره برای تشویق کارمندان، ساعات اضافه کاری آنان را دوبرابر حساب کند؛ مثلاً هرماه برای آنان صدوبیست ساعت محاسبه کند و در صورتی که اشکال داشته باشد، اجرتی که برای اضافه کاری های قبلی گرفته شده، چه حکمی دارد؟

جواب: نوشتن گزارش های غیرواقعی و دریافت پول در برابر ساعات اضافه ای که کاری در آنها انجام نشده، جایز نیست و واجب است پول های اضافه ای که کارمند مستحق دریافت آنها نبوده، بازگردانده شود؛ ولی اگر قانونی وجود داشته باشد که به مسئول ادراه اجازه دهد تا ساعات اضافه کاری کارمندی را که اضافه کاری انجام داده، دوبرابر نماید، جایز است این کار را انجام دهد و در این صورت، دریافت اجرت

ص: ۷۳

توسط کارمند طبق گزارشی که مسئول اداره از ساعات اضافه کاری او نوشته است، جایز است. (۱)

سؤال: لطفاً نظر خود را در مورد دریافت اضافه کاری ساعتی که بسیاری از کارمنـدان دولت بـدون انجام کار اضافی دریافت می دارند، اعلام فرمایید.

جواب: تابع مقررات است و در صورتی که در مقابل کار می دهند، بدون انجام کار، استحقاق ندارد. (۲)

اضافه کاری در وقت اداری

سؤال: به کارکنـان ادارات دولتی نسـبت به اضـافه کاری در غیر ساعات اداری وجهی می پردازنـد؛ اگر اضافه کاری در خلال ساعات اداری انجام شود، آیا می توان وجه را دریافت کرد؟

جواب: تابع مقررات دولت اسلامی است و انجام کارهای محوله در ساعات اداری، حقوق جداگانه ندارد. (۳)

ص: ۷۴

۱- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۸۴، س۱۹۷۶.

۲- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۵۲، س۱۴۱.

۳- همان، ص۵۲۶، س۱۳۱.

۷. حق الناس

سؤال: چنانچه کسی به علّت استیصال و عدم تکافوی مخارج زندگی اش و بدون اطّلاع، مبلغی را از بیت المال استفاده نموده و مبلغی هم متعلّق به اشخاص مختلف بوده، در نتیجه حلال با حرام مخلوط گردیده است؛ اکنون می خواهد طوری عمل نماید که خسارات را جبران نماید تا حق الناس به گردن نداشته، ضمناً از اشخاصی که به آنها مدیون است، هیچ گونه نشان و اطّلاعی ندارد؛ وظیفه اش چیست؟

جواب: اگر مبلغی که به غیر وجه شرعی گرفته، خرج شده و مدیون آن است، باید دین خود را ادا کند و مورد تحلیل به خمس نیست و اگر مأیوس از پیداشدن صاحبان آنهاست، از طرف ایشان صدقه بدهد و اگر عین مال مخلوط به حرام دارد، تفصیل آن در رساله ذکر شده.(۱)

۱- رساله توضیح المسائل امام خمینی رحمه الله، م۱۸۱۳تا۱۸۱۸؛ آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۲۷۸، س۱۹۵۶.

۸. توصیه و سفارش

اشاره

بر کارمندان واجب است به تقاضاهای مراجعه کنندگان پاسخ داده و کارهای آنان را بر طبق قانون و مقررات انجام دهند و برای هیچ یک از آنان، قبول توصیه و سفارش از کسی، در صورتی که مخالف قانون باشد و یا موجب ضایع شدن حق دیگران شود، جایز نیست.(۱)

تخلّف از قوانین و مقررات

ضرورت قانون و مقررات در زندگی بشر و ناشایست بودن تخلف از قانون و عدم مراعات مقررات بر کسی پوشیده نیست. فواید و آثار بسیار زیاد قانون مداری و ضررها و آفات قانون گریزی و پای بندنبودن افراد جامعه به مقررات، نیز امری واضح و بدیهی است.

اسلام نیز بر ضرورت عمل به قانون و پرهیز از تخلّف از آن تأکید کرده و به عنوان یک قانون کلی به نام «حفظ انتظام» وجوب آن را گوشزد کرده و مردم را از هرگونه «هرج و مرج» اجتماعی برحذر داشته است.

سؤال: کارمندان دولت در مواردی از مزایایی برخوردار هستند؛ مانند

ص: ۷۶

۱- آیهاللّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۴۸۶.

داشتن دفترچه تعاونی و دفترچه خدمات درمانی و استفاده از بلیط هواپیما؛ آیا می تواننـد حق خود را به دوستان یا نزدیک ترین ارحام خود واگذار نمایند؟

اگر شخصی نیاز به اجناس جیره بندی شده ندارد، آیا می تواند حق خود را به دیگری واگذار نماید؟

جواب: هر عملی که برخلافِ مقررات دولت اسلامی باشد، جایز نیست. (۱)

سؤال: گاهی از بعضی از مسئولین، مسئله ای به عنوان «ولایت اداری» شنیده می شود که به معنای لزوم اطاعت از دستورات مقام بالاتر، بدون حق اعتراض است. نظر جنابعالی در این باره چیست و وظیفه شرعی ما کدام است؟

جواب: مخالفت با اوامر اداری که براساس ضوابط و مقررات قانونی اداری صادر شده باشد، جایز نیست؛ ولی در مفاهیم اسلامی، چیزی به عنوان ولایت اداری وجود ندارد.(۲)

سؤال: مدیر کل آموزش و پرورش منطقه ای با رئیس اداره ای از یکی از اعضای آن اداره می خواهد که کاری را انجام دهد؛ آن شخص تا چه اندازه وظیفه شرعی دارد که دستور مافوق را انجام دهد و اگر آن دستور را اطاعت نکند، چه صورت دارد؟

جواب: کارمند موظّف است در امور اداری از دستورات مسئولین مربوطه، طبق مقررات دولت اسلامی اطاعت کند. (۳)

۱- امام خمینی، استفتائات، ج۲، ص۵۴، س۱۴۸.

۲- آیهاللّه خامنه ای، رساله اجوبهالاستفتائات، ص۱۹، س۶۸.

۳- امام خمینی، استفتائات، ج۳، ص۴۸۵، س۱.

تخلّف از مقررات راهنمایی و رانندگی

سؤال: علی رغم تأکید فراوان مسئولین، برخی از رانندگان مربوط به نهادها و ادارات، با سهل انگاری از حدود و مقررات راهنمایی و رانندگی تخلّف می کنند و با سرعت زیاد و سبقت بی جا و حرکت در مسیر ممنوع و...، موجب تصادف و قتل و جرح خود و دیگران یا تضییع بیت المال (در شهرها و بین شهرها) گشته، از طرف دیگر موجب بدبینی و ناراحتی مردم می شوند. نظر مبارک را در این باره فرمایید.

جواب: تخلّف از مقررات، در هر صورت، جایز نیست و چنانچه تخلّف به نحوی باشد که نوعاً در معرض وقوع تصادف باشد و موجب به وجودآمدن آن شود، خسارت های ناشی از تصادف را در این صورت، متخلّف ضامن است. (۱)

سؤال: آیا بدون داشتن گواهی نامه رانندگی، می توانیم موتور سیکلت سوار شویم؟ اگر جواب منفی است، آیا زمانی که جاهل به مسئله بودیم و سوار شده ایم، معصیت کرده ایم؟

جواب: اگر منعی از طرف دولت اسلامی نباشد، اشکال ندارد، وگرنه، تخلّف از مقررات دولت اسلامی جایز نیست. (۲)

مشاهده تخلّف از مافوق

سؤال: اگر کارکنان ادارات و مؤسسات در محل کار خود، ارتکاب تخلّفات اداری و شرعی را توسط مسئولین مافوق مشاهده کنند، چه وظیفه ای دارند؟ اگر کارمندی خوف داشته باشد که در صورت مبادرت

۱- همان، ص۵۴۳، س۱۷۵.

۲- همان، ص۵۴۲، س۱۷۲.

به نهی از منکر، ضرری از طرف مسئولین بالاتر متوجّه او شود، آیا تکلیف از او ساقط است؟

جواب: اگر شرایط امر به معروف و نهی از منکر وجود داشته باشد، باید امر به معروف و نهی از منکر کنند؛ در غیر این صورت تکلیفی در آن مورد ندارند. همچنین با وجود خوف ضرر هم تکلیف از آنان ساقط می شود؛ این حکم در مواردی است که حکومت اسلامی حاکم نباشد. ولی با وجود حکومت اسلامی که اهتمام به اجرای این فریضه الهی دارد، بر کسی که قادر به امر به معروف و نهی از منکر نیست، واجب است که نهادهای مربوطه را که از طرف حکومت برای این کار اختصاص یافته اند، مطلع نماید و تا کَنده شدن ریشه های فاسد که فسادآور هم هستند، موضوع را پی گیری کند. (۱)

سؤال: اگر در یکی از اداره های دولتی اختلاس از بیت المال صورت بگیرد و این اختلاس استمرار داشته باشد و شخصی این توانایی را در خود ببیند که اگر مسئولیت آن اداره را برعهده بگیرد، می تواند این وضع را اصلاح کند و این کار هم فقط از طریق دادن رشوه به یکی از کسانی که مسئول آن هستند، امکان پذیر است؛ آیا دادن رشوه برای جلوگیری از اختلاس در بیت المال که در حقیقت دفع افسد به فاسد است، جایز است یا خیر؟

جواب: وظیفه اشخاصی که از تخلّفات مطلع می شوند، نهی از منکر با رعایت شرایط و ضوابط شرعی آن است و توسّل به رشوه و راه های غیرقانونی برای هر عملی، هرچند به منظور جلوگیری از فاسد، جایز

۱- رساله اجوبهالاستفتائات، ص۲۲، س۱۰۹.

نیست؛ البته، با فرض وقوع چنین عمل خلاف شرع و قانون در کشوری که نظام اسلامی بر آن حاکم است، وظیفه مردم به مجرد عجز شخصی از امر به معروف و نهی

از منکر ساقط نمی شود؛ بلکه واجب است که به نهادهای مربوط اطلاع داده و موضوع را پی گیری نمایند.(۱)

مأمور خرید

سؤال: اموالی که بعضی از فروشندگان به مأموران خرید ادارات یا شرکت ها بدون آنکه آنها را به قیمت تثبیت شده اضافه کنند، به خاطر برقرارکردن ارتباط می پردازند، نسبت به فروشنده و نسبت به مأمور چه حکمی دارند؟

جواب: پرداخت این اموال توسط فروشنده به مأمور خرید جایز نیست و برای مأمور هم دریافت آنها جایز نیست و آنچه را که دریافت می کند باید به اداره یا شرکتی که مأمور خرید آن است، تسلیم کند. (۲)

سؤال: آیا کارمند یا کارگر شرکت دولتی یا خصوصی که وظیفه اش وکالت در تأمین نیازهای اداره یا شرکت از مکان های فروش است، می تواند بر کسی که کالاهای موردنیاز را می فروشد، شرط کند که درصدی از سود حاصل از خرید، از آن او باشد؟ آیا دریافت این سود برای او جایز است؟ در صورتی که مسئول مافوق چنین شرطی را اجازه دهد چه حکمی دارد؟

جواب: این شرط از طرف کارمند صحیح نبوده و او نمی تواند سودی را که به نفع خود شرط کرده، دریافت کند و مسئول بالاتر هم حق

۱- آیهاللَّه خامنه ای، ترجمه اجوبهالاستفتائات، ص۲۳۷.

۲- آیهاللَّه خامنه ای، رساله اجوبهالاستفتائات، ج۲، ص۵۷، س۱۶۴.

اجازه چنین شرطی را نداشته و اجازه او در این باره اثری ندارد. (۱)

سؤال: اگر کسی از طرف اداره یا شرکت وکیل در خرید مایحتاج است، کالایی را که در بازار قیمت معینی دارد، به طمع دریافت کمک مالی از فروشنده به قیمت بالاتری بخرد آیا این خرید صحیح است؟ و یا جایز است که از فروشنده به علت این کار، کمک دریافت کند؟

جواب: اگر کالا ـ را به قیمتی بیشتر از قیمت عادلانه بازار بخرد و یا خریداری و تهیه آن از بازار به قیمت کمتر برای او امکان داشته باشد، اصل عقدی که به قیمت بالاتر منعقد کرده، فضولی است و متوقّف بر اجازه مسئول قانونی مربوطه است و به هرحال حق ندارد از فروشنده به خاطر خرید از او، چیزی برای خودش بگیرد. (۲)

سؤال: اگر فرد شاغل در اداره ای (اعم از خصوص یا دولتی) که وظیفه او تهیه جنس می باشد، علیرغم وجود مراکز مختلف، به آشنا مراجعه و شرط کند که اگر کالا را از تو خریداری کنم، درصدی از سود حاصله را شریک خواهم بود:

۱. این شرط شرعاً چه حکمی دارد؟

۲. در صورت وجود مجوز رئیس یا مسئول بالای تشکیلات در این خصوص حکم شرعی آن چیست؟

۳. اگر قیمتی بیش از آنچه جنس مذکور در عرف بازار دارد، توسط طرف قرارداد به اداره پیشنهاد و قرارداد منعقد گردد، چه حکمی دارد؟

۱- همان، س۱۶۵.

۲- همان، س۱۶۶.

۴. پرداخت سهمی که بعضی از فروشندگان به مأمور خرید ادارات علیرغم قیمت مندرج در فاکتور می دهند، چه حکمی برای فروشنده و چه حکمی برای مأمور خرید دارد؟

۵. اگر فرد مذکور، علاوه بر مسئولیت در اداره، بازاریاب شرکتی هم باشد و در خرید اجناس اداره، رای آن شرکت بازاریابی نماید، آیا می تواند درصدی به عنوان سود از آن شرکت دریافت نماید؟

جواب: صورت شرعی ندارد و باطل است. اجازه رئیس یا مسئول بالای تشکیلات در این باره به لحاظ اینکه فاقد وجاهت شرعی و قانونی است فاقد اعتبار می باشد.

اگر بیش از قیمت عادلانه بازار باشد، و به کمتر از آن بتوان جنس را از بازار تهیه نمود، در این صورت اصل قراردادی که منعقد شده نافذ نیست.

جایز نیست، و هرچه که مأمور خرید در این رابطه دریافت دارد به اداره مربوطه ای که از طرف آن مأمور خرید بوده، تحویل دهد.

حق دریافت هیچ درصدی ندارد، و هرچه دریافت کند باید به اداره مربوطه تحویل دهد و اگر قراردادی که منعقد می سازد خلاف غبطه و مصلحت اداره باشد از اساس باطل است.

دریافتی های غیرمشروع را باید به اداره مربوطه ای که از طرف آن مأمور خرید بوده، تسلیم نماید.(۱)

خرید و فروش اجناس قاچاق

سؤال: اگر کسی در بازار مسلمین به خریدوفروش اجناس خارجی، نظیر شلوار، پیراهن، عطریات و امثال آن از طریق جنوب کشور، توسط

۱- همان، ص۵۸، س۱۶۷.

مرزنشینان یا کسانی که شغل خود را خرید و حمل این گونه اجناس از بنادر شهرهای مرزی به شهرهای مجاور و مرکزی قرار داده اند، مبادرت ورزد، شرعاً جایز است یا خیر؟ آیا چنین فروشنده ای موظّف است تحقیق کند جنسی را که برای او آورده اند، از طریق دولت وارد کشور شده یا خیر و نیز اگر کسی جنسی در بازار آزاد بخرد و به او بفروشد، آیا او می تواند بدون تحقیق و با توجّه به این که

این جنس در بازار آزاد خریداری شده، اقدام به خرید و فروش آن بنماید یا نه و نیز آیا موظّف است تحقیق کند که مالیات گمرکی این جنس پرداخت شده یا خیر؟

جواب: بر فروشنده، تحقیق لازم نیست و مجاز در خرید و فروش است؛ مگر آن که از طرف دولت اسلامی ممنوع اعلام شود. (۱)

سؤال: اجناسی که به طرز قاچاق از خارج وارد می شود و در بازار به فروش می رسد، آیا خرید این قبیل اجناس (پوشیدنی، تزئیناتی و غیره)، ازنظر شرع اشکال دارد یا نه؟

جواب: اگر دولت اسلامی مقرراتی در آن دارد، باید مراعات شود و اگر مزاحمتی ندارد، خرید و فروش در بازار مانع ندارد. (۲)

۱- همان، ص۴۸، س۱۳۴.

۲- همان، ص۴۵، س۱۲۶.

۹. مالیات و عوارض

سؤال: حضرت عالی فرموده بودید که کلیه قوانین غیراسلامی گذشته لغو است؛ بنابراین، دریافت عوارض توسط شهرداری ها که کماکان عمل می شود، چه صورت دارد؟

جواب: مراعات مقررات دولت اسلامی، لازم است. (۱)

سؤال: اکثر شرکت ها و تجّار بازار، در رژیم منفور سابق به وسیله افرادی حساب بازمی کردند و دفاتر غیرقانونی و غیرشرعی خود را در لباس قانون و شرع ارائه می دادند تا بتوانند مالیات کمتری بپردازند (و یا اصلاً هیچ نوع مالیاتی به دولت ندهند) که البته به لحاظ شرعی مدعی بودند که چون رژیم طاغوتی است، نباید تقویت شود؛ ولی متأسفانه اکنون که دولت اسلامی شده، باز این روش توسط بعضی اجرا می گردد. با توجّه به این که این عمل در حال حاضر حرام و خلاف قانون است و باید واقعیت ثبت شود و حق دولت پرداخت گردد، استدعا دارد حکم شرعی را بیان فرمایید.

۱- همان، ج۳، ص۴۹۴، س۳۴.

جواب: مراعات قوانین و مقررات دولت اسلامی، لازم است و ارائه عمل غیرقانونی و غیرشرعی، در لباس قانون و شرع، جایز نیست. (۱)

ص: ۸۵

۱- همان، ص ۵۴۱، س ۱۶۸.

۱۰. انفال و اموال عمومی

سؤال: شغل ما دامداری است. ما چهارپایان خود را در یکی از جنگل ها می چرانیم و بیشتر از پنجاه سال است که به این کار مشغول هستیم؛ سندی نزد ما وجود دارد که دلالت می کند که ما از طریق ارث، مالک شرعی این جنگل هستیم. سند مزبور هم یک سند قانونی است و به علاوه، این جنگل ها، وقف امیرالمؤمنین و سیدالشهداء و ابوالفضل العباس علیه السلام است و دامداران، سالیانی است که در این جنگل ها زندگی می کنند و خانه های مسکونی و زمین های زراعی و بستان دارند. اخیراً جنگل بانان تصمیم گرفته اند ما را از آن اخراج نموده، بر آن مسلّط شوند؛ آیا آنان حق اخراج ما را از این جنگل دارند؟

جواب: از آن جایی که شرعاً صحت وقف متوقف بر سابقه ملکیت شرعی است، همان گونه که از طریق ارث هم متوقف بر مالکیت شرعی مورّث است، لذا جنگل ها و چراگاه های طبیعی که تابه حال ملک کسی نبوده است و هیچ گونه سابقه احیا و آبادکردن در آنها وجود ندارد، ملک اختصاصی کسی محسوب نمی شود تا وقفیت آن صحیح باشد یا از

طریق ارث انتقـال بایـد. به هرحـال، هر مقـدار از جنگـل که به صورت مزرعه یا مسـکن وماننـد آن احیا شـده و ملک شـرعی گردیده، اگر وقف باشد، حق تصرف در آن با متولی شرعی آن است و اگر وقف نباشد، حق تصرف در آن با مالک آن است واما آن مقـدار از جنگـل و مراتع که به صورت جنگل طبیعی یا مرتع طبیعی باقی مانـده است، از انفال و اموال عمومی است و اختیار آن براساس مقررات قانونی، با دولت اسلامی است. (۱)

۱- آیهاللّه خامنه ای، رساله اجوبهالاستفتائات، س۱۹۲۵.

منابع

۱. اجوبهالاستفتائات، حضرت آیهاللّه سید علی خامنه ای، انتشارات بین المللی الهدی.

۲. استفتائات، امام خمینی قدس سره.

۳. اصول کافی.

۴. بحارالانوار.

۵ . تفسیر نورالثقلین.

۶. جامع الاخبار.

۷. در پی حق، مهندس مجتبی نوراهان.

۸. روزنامه جمهوری اسلامی، مورخ ۸۲/۵/۲۰، ش۶۹۸۳.

۹ . صحیفه امام.

۱۰. صحیفه نور.

۱۱ . عوالی اللئالی.

۱۲ . مجله آشنا، شماره۱۳۶، ۱۳۸۵.

۱۳. مجله حوزه، ش۷، سال دوم.

۱۴ . مجله مبلغان، شماره۵۲، فروردین۱۳۸۳.

۱۵. مجمع الفوائد و البرهان.

۱۶. مستدرک.

۱۷ . نهج البلاغه.

۱۸ . نهج الفصاحه.

۱۹ . وسائل الشیعه.

۲۰ . وصیت نامه امام خمینی رحمه الله.

۲۱. هفته نامه بصر، نشریه داخلی مدارس حوزه های علمیه، ۱۳۸۵، سال۱۳، شماره۲۰.

ص: ۸۸

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹